

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

PADMASAMBHAVA život, učení a ikonografie

Vedoucí práce: PhDr. Vít Erban, Ph.D.

Autor práce: Václav Peltan
Studijní obor: Filosofie a religionistika
Ročník: 3.

2016

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum .....

Podpis .....

Chtěl bych poděkovat PhDr. Vítu Erbanovi, Ph.D., za trpělivost, cenné rady a odborné vedení práce.

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Život Padmasambhavy.....	6
2.1 „Narození“ a působení v Indii	6
2.1.1 Podle Ješe Cchogjal a Dorjé Tso	6
2.1.2 Podle Táranáthy.....	9
2.2 Tibet před příchodem Padmasambhavy	11
2.3 Padmasambhava v Tibetu.....	13
3. Učení Padmasambhavy	18
3.1 Tantrický buddhismus	18
3.2 Vadžra Guru Mantra a Sedmidílná modlitba.....	22
3.3 Rady a poučení svým žákům.....	24
3.3.1 Praktikování dharmy	25
3.3.1.1 Nutnost praktikování	25
3.3.1.2 Pomíjivost.....	26
3.3.1.3 Důvěra	26
3.3.1.4 Pokyny namířené hole	27
3.3.2 Překážky na duchovní stezce.....	28
3.3.3 Budoucnost dharmy	29
3.4 Škola Ňingmapa	30
4. Ikonografie Padmasambhavy	34
4.1 Hlavní forma.....	34
4.2 Důležité situace jeho života a jeho osm forem	36
4.3 Padmasambhava a jeho žáci	38
5. Závěr.....	39
Seznam použitých zdrojů.....	40
Obrazová příloha.....	42
Abstrakt.....	50

1. Úvod

Pro pochopení toho, jak různá náboženství v určitých geografických oblastech fungují, je důležité jít k jejich kořenům, k základním pramenům a zkoumat je. Tímto pramenem může být většinou nějaký text, osoba, či důležitá situace, která měla vliv na formování (institucionalizování) onoho náboženství v dané zemi. V případě Tibetu je to bezesporu indický mahásiddha jménem Padmasambhava. Tento mistr, v Tibetu častěji nazýván jako Guru Rinpoče, v 8. století n. l. na výzvu tibetského krále Thisong Decäna „přinesl“ buddhismus z Indie do Gangčanu („Země sněhu“). Postava tohoto mistra, který se údajně narodil na lotosovém květu, je dnes velmi vlivná jak v ikonografii, tak v učení tibetských škol. Padmasambhava je ale i postavou velmi kontroverzní, především pro své nadpřirozené schopnosti.

Toto téma jsem si vybral z následujících důvodů. Již delší dobu se zajímám o Tibet a buddhismus, a proto je tato práce příležitostí, jak hlouběji poznat tibetský buddhismus prostřednictvím základního pramene (viz výše). Dalším důvodem je, že v českém jazyce neexistuje mnoho odborných prací věnované problematice Padmasambhavy. Myslím si, že zkoumat tuto osobu, ať už z historického, či filosofického úhlu, je velmi nevšední a zajímavá práce.

Cílem mé práce je shrnout důležité informace (legendy i fakta) o jeho osobě a porovnat případné neshody v různých interpretacích. Pokusím se představit jeho učení v návaznosti na nejstarší školu tibetského buddhismu. Poté vysvětlím jeho základní ikonografii, která je dodnes velmi živá. Chronologie těchto cílů je zároveň chronologií kapitol. Nejdříve tak budu zkoumat jeho život, následně se budu zabývat tím, co učil a v poslední řadě budu prezentovat ikonografii jeho osoby, protože byl nejvíce zobrazován po své smrti (odchodu z Tibetu).

Celá práce se opírá o anglické překlady tibetských děl (především *Guru Rinpoche: His Life and Times*) a o religionisticko-historickou literaturu (zejména *Úvod do tibetského buddhismu*, *Starověký Tibet*, *Svět buddhistických obrazů*). Pro vysvětlení mnoha pojmů mi byly nápomocny encyklopedické slovníky (*Malá encyklopedie buddhismu* a *Malá encyklopedie tibetského náboženství a mytologie*). U většiny důležitých pojmů uvádím jejich původní sanskrtský přepis (bez zkratky) a některé termíny uvádím i s jejich transkripcí (výslovností) do tibetštiny (tib.) podle pravidel Josefa Kolmaše.

2. Život Padmasambhavy

Dnešní badatelé se shodují v tom, že Padmasambhava je legendární postava, o které víme pramálo historických faktů. K tomuto názoru je vede nedostatek dokladů, které by byly nezaujaty mnohými legendami, z kterých můžeme vyčíst mnoho zajímavého, ale je otázkou nakolik věrohodného. Nebo jak říká V. Miltner: „*Jeho život je opředen tolika legendami, v nichž se vypráví tolik báchorečného a neuvěřitelného, že o něm konkrétně nevíme vlastně nic než to, že skutečně žil a uvedl vadžrajánu do Tibetu, kde mu říkali Pama Džungna*“¹. Nemůžeme ovšem říci, že Padmasambhava nikdy neexistoval, vzhledem k duchovní tradici, ikonografii a písemným odkazům, které v Tibetu zanechal. Historicky jisté je tedy to, že existoval a že přinesl buddhismus do Tibetu, ale vše ostatní jsou nánosy legend, které si často odporují.

Legendy tedy tvoří důležitý (často jediný) zdroj informací o jeho životě, které nelze opomínat jako nevhodný zdroj. Ty byly sepsány Padmasambhavou a jeho blízkými žáky, kteří následně tyto texty ukryli pro dobro budoucích generací. Těmto textům se říká *termy*² („skryté poklady“) a jsou nalézány lidmi – *tertön*³ („nálezce dharmy“), kteří ví, kde se skrývají a co obsahují. Nelze ale říci, že všechny *termy* jsou legendami a že všechny legendy jsou podloženy ukrytými texty. Z našeho akademického pohledu se z různých důvodů jedná o legendy, ale (nejen) pro Tibetany to tak být nemusí.

2.1 „Narození“ a působení v Indii

V této kapitole budu porovnávat tři texty, pojednávající o životě Padmasambhavy, které jsou důležité, především co se týče jeho působení v Indii. Prvně se zaměřím na životopisy jeho dvou žákyň, protože tvoří svým obsahem určitý „standart“ vědomostí o jeho životě. Poté se budu zabývat životopisem od Taranáthy, jehož obsah je „zaznamenáním ústních tradic indických mistrů“ o Padmasambhavovi. Tyto texty se nejvíce liší v době jeho narození a působení v Indii.

2.1.1 Podle Ješe Cchogjal a Dorjé Tso

Životopis s názvem, *Zrozen z lotosu: Životní příběh Padmasambhavy*⁴, napsaný Ješe Cchogjal, v 9. století, byl ukryt jako *terma* v blízkosti kláštera Samjä, a proto se tomuto

---

¹ MILTNER, V. *Malá encyklopedie buddhismu*, s. 175.

² *Terma* může být cokoli vzácného nebo hodného uchování. *Termy* tak nemusí být jen texty, ale mohou to být i sošky, drahokamy a skály.

³ Seznam nejslavnějších *tertönů* – Srov. POWERS, J. *Úvod do tibetského buddhismu*, s. 312.

⁴ YESHE, T. *The Lotus-Born. The Life Story of Padmasambhava*.

životopisu někdy říká *Sanglingma* („dřevěný chrám“). Později tento text objevil ve 12. století Ňang Ral Ňima Özer, který byl reinkarnací Thisong Decäna⁵.

Význam jména Padmasambhava je zde „z lotosu zrozený“ (tib. Päma Džungnä, san. Padmakara). Tento titul, který je zároveň i jedním z jeho mnoha jmen, získal na základě této legendy, která říká, že se zrodil na lotosové květu uprostřed jezera v Uddijáně.⁶

V Uddijáně vládl král jménem Indrabhúti, který přišel o zrak a neměl dědice trůnu. Jednou měl zjevení ve snu, které ho pobízelo hledat „pokladnici plnicí přání“, a tak se vydal na cestu se svojí družinou. Když získali klenot, který hledali, tak se vraceli domů okolo jezera *Dhanakóša* a uviděli lotosový květ, kde seděl malý chlapec. Všichni přítomní byli udiveni tímto zázrakem a král se pak malého chlapce tázal: *Kdo je tvůj otec a kdo tvá matka? Jaká je tvá kasta a jaká je tvá země? Čím se živíš a jaký je tvůj cíl?* Chlapec odpověděl králi takto:

„Můj otec je moudrost bezprostředního vědomí.

Moje matka je Samantabhadri⁷, prostor všech věcí.

Patřím ke kastě nedělitelného vědomí a prostoru.

Má domovina je nezrozená Dharmadhátu⁸.

Živím se všemi pojetími dvojnosti a můj cíl je zabíjení rušivých emocí.“⁹

Král si byl jist, že našel to, co bylo psáno v „pokladnici plnicí přání“, a tak vzal malého Padmasambhava pod svou ochranu. Indrabhúti předpokládal, že jednou převezme trůn po něm. Díky princovi se v zemi ujal mahajánský buddhismus, který král vyhlásil jako státní náboženství. Později se princ oženil s Prabhavati, stal se králem a vládnul zemi ve jménu dharmy. To mu ovšem nevyhovovalo, protože jako král nemohl pomáhat lidem tak, jak by si přál. Rozhodl se tedy zabít syna jednoho ministra, protože věděl, že jedině to mu zařídí vyhnání, a tak se také stalo. Po rozhovoru s Indrabhútim, kterého to celé velmi mrzelo, a do poslední chvíle tomu činu nevěřil, byl Padmasambhava vyhnán ze země. Vrátil se na jezero, kde se zrodil, a při tom dostával požeňání a „vykládání“ dharmy od *dákiní*¹⁰, které

⁵ Král Tibetu, který vládl v druhé polovině 8. století. Syn krále Meagcchoma a jeho čínské ženy.

⁶ Podle odborníků je to oblast dnešního severního Pákistánu (údolí Svát).

⁷ Samantabhadri („Ever-Excellent Lady“) je matkou buddhů a symbolizuje prázdnotu.

⁸ Dharmadhátu („sféra dharmy“) je koncepce pravé přirozenosti, která prolíná všemi věcmi a jevy. V symbolice vadžrajány má zvláštní význam, tj. střed všeho nebo výchozí bod.

⁹ Srov. YESHE, T. *The Lotus-Born*, s. 34.

¹⁰ *Dákiní* je ve vadžrajáně inspirativní energie, ikonograficky zobrazována v podobě nahé dívky. Šílenství symbolizuje pravou moudrost, nahota pak odhalenou pravdu. Pocházejí z Uddijány. *Dákiní* se říká též pohlavně zasvěceným družkám tantriků.

mu kromě toho dali jméno (tib.) Dorje Drakpo Tsal („Mocný hrozivý vadžra“) a mocnou sílu – *siddhi*.¹¹

Poté se Padmasambhava vydal na putování Indií, kde potkával různé mnichy, učence i své budoucí učitele, kteří se začínají dostávat do povědomí, až když je Padmasambhava známým „divotvůrcem“.

V životopise od Dorjé Tso¹², se můžeme také dočíst, že se v tomto čase setkal s Ánandou¹³, od kterého dostal „vysvěcení“ do mnišského stavu. Texty se někdy liší v počtu jeho učitelů, ale nejčastěji se udává číslo osm.¹⁴ Nedochovalo se mnoho zdrojů o těchto učitelích a výjimku tvoří známější postavy, které se proslavily i jinak, než že byly učitelé Padmasambhavy. Mezi takovými jsou Vimalamitra, Húmkaara nebo i Nágardžuna. Známý Vimalamitra se po návštěvě Tibetu zabýval hlavně diskusemi s bönistickými kněžími a překládal indické texty do tibetštiny. Húmkaara se zasadil o rituální držení *vadžry*¹⁵ a zvonku (tib. *dilbu*)¹⁶ – mužská *vadžra* se ocitla na levé (ženské straně) a ženský zvonek na straně pravé (mužské), což naznačuje sjednocení polarit v mystickém spojení.¹⁷ Je ovšem otázkou, jestli zmíněný Nágardžuna, který je obsažen hlavně v „legendárně“ psaných životopisech, opravdu byl učitelem Padmasambhavy. A to už kvůli časové propasti (600 let), která mezi nimi je. Mohl se mu ale zjevit jako Ánanda a tak mu předat učení. Mezi další učitele patří Prabháastin, který ho školil ve třech (jógových) tantrických praktikách a Garab Dordže, který je pokládán za prvního učitele nauky dzogčenu. A méně známí: Maňđušrímitra, Dhanasanskra, Rongbu Guhja.¹⁸

V seznamu učitelů u německého indologa Hanse Wolfganga Schumana je místo Nágardžuny a Garab Dordžeho Šántigarbha, který usiloval v Tibetu o myšlenkovou syntézu buddhismu a bönismu, a Ludub Ňingpa. Podle Dorjé Tso je učitelů devět, kam patří na rozdíl od jiných seznamů indický mistr Buddha-guhya a dzogčenuový mistr Šrí Sinha, který pocházel z Barmy.

Padmasambhava poté meditoval v osmi indických posvátných kostnicích¹⁹, kde přijal proroctví od různých božstev a dosáhl dokonalosti, kterou prokázal vymytáním démonů

¹¹ Srov. YESHE, T. *The Lotus-Born*, s. 37-40.

¹² Dorjé Tso (ponecháno v angličtině) je žákyně Padmasambhavy, která o něm vytvořila životopis, který nese název *The Immaculate White Lotus, The life of the Master from Oddiyana* („Dokonalý bílý lotus, život Mistra z Uddijány“). Tento text byl objeven skoro tisíc let poté Sera Khandrou.

¹³ Ánanda je Buddhův bratranec a pobočník, jeden z deseti výborných učedníků Šakjamuniho.

¹⁴ Pravidelně osm kvůli možnému (a snazšímu) přiřazení ke každé z osmi podob Padmasambhavy.

¹⁵ *Vadžra* (tib. *dordže* – „diamant“) je malý rituální předmět, používaný zejména při exorcismu.

¹⁶ *Dilbu* (san. *ghanta* – „zvon“) je rituální ruční zvoneček opatřený rukojetí, používaný při tantrických obřadech

¹⁷ Srov. SCHUMANN, W. F. *Svět buddhistických obrazů*, s. 225.

¹⁸ Porovnej seznam učitelů u Schumanna (s. 224-228.) a u Zangpy (s. 135.)

¹⁹ Osm posvátných míst okolo každého velkého města symbolizuje (podle legendy) tělo Rudry.

a odvahou, když se postavil výzvám lidí, kteří nevyznávali buddhismus. Putoval do Zahoru²⁰, kde se setkal s princeznou Mandarávou²¹ a přijal ji jako svou žákyni. Její král za to odsoudil Padmasambhavu k upálení. Pohřební hranice se ale přeměnila v jezero, a tak dokázal Padmasambhava svou dokonalost. Král, udiven a s lítostí nad tím co učinil, ho začal respektovat a přijal jeho učení v celém svém království. V jeskyni Maratika Padmasambhava dosáhl pomocí meditace nesmrtelnosti. Nebyl už tedy závislý na rození a smrti a tak jeho tělo „zrálo“ do neměnnosti. Pak se Padmasambhava zúčastnil debaty v Bodhigáji, které se zúčastnilo 500 výborných učenců (nebuddhistů). Jedna z legend líčí, že je všechny obrátil k buddhismu svojí zázračnou silou a argumentací.²²

2.1.2 Podle Táranáthy

Tento životopis, který má název *Indická verze života Guru Rinpočeho*²³, byl napsán Táranáthou ve věku 36 let. Byl to významný tibetský mistr 17. století s indickým jménem, které mu bylo dáno (ve 20. letech) jogínem ve snu a symbolizuje jeho silné spojení s Indií. Je také znám jako autor knihy *Historie buddhismu v Indii*. Sestavení životopisu, který je založen na přímých historických událostech, byla pravděpodobně reakce Táranáthy na mnoho životopisů, které byly podle něj částečně vymyšlené, a proto nepodávaly správný obraz Padmasambhavova života.

V zemi Uddijáně se narodil syn jednomu vzdělanému a vlivnému muži Srigadharovi z aristokratického prostředí. V té době vládl v Uddijáně král Hayalila²⁴. Nově narozený chlapec měl známky fyzické dokonalosti. Měl bílou pleť s načervenalým odstínem. Jeho oči, rty a čáry na jeho prsteníčku byly jako kvetoucí lotos. Bráhmani, kteří zkoumali tato znamení, mu poté předpověděli budoucnost. Někteří tvrdili, že se stane slavným vládcem. Jiní zase říkali, že bude „menším“ vládcem a byli i tací, kteří mu předpověděli život v kostnicích a následné neštěstí jeho rodině. Jeden jogín v tu chvíli řekl: „*Toto dítě bude nejvyšším praktikem Tajné Mantry. Protože nese všechny znaky (lotosové) rodiny osvícení, dostane požehnání od Amitábhy* („buddhy neomezeného světla“). *Proto by mělo být jeho jméno Padmavabhasi* („zářící lotus“).“²⁵

²⁰ Dávné království Zahor se dá lokalizovat do dnešního města Mandi ve státě Himachal Pradesh.

²¹ Je důležitou žákyní a partnerkou (5. chotí) Padmasambhavy.

²² Srov. ZANGPO, N. *Guru Rinpoché...*, s. 136.

²³ Toto je podtitulek, pod kterým je znám více. Jeho oficiální název (v aj.) zní: *Inspiration to Three Forms of Trust: Words to Elucidate the Life Story of the Great Master Lotus-Born*.

²⁴ Jméno Haylalila a Akchalila ponechána v angličtině.

²⁵ Srov. ZANGPO, N. *Guru Rinpoché...*, s. 158

Jak dítě rostlo, zdokonalovalo se v gramatice, logice, lékařství a v dalších důležitých disciplínách. Dostalo se mu duchovního vzdělání od největších mistrů v Uddijáně a jednoho dne, i přes rušivé elementy, dosáhl „vědomí manter“. Ve snech se setkal s mnohými buddhy, bódhisattvy, božstvy a *dákiní* spolu s duchy se stali jeho služebníci.

Poté přišla chvíle, kdy musel Padmasambhava převzít rodinnou tradici a stal se poradcem krále Akchalily (syn Hayalily). Nový poradce si přál, aby království konvertovalo k „tajnému učení“ a aby král zajistil jeho projekty. Jedním z nich byla výstavba chrámu v lese a bydliště pro mnichy („duchovní komunitu“). Král nechal postavit chrám i dům, které byly dokola obehnané stúpami a železným plotem.

Králův tajemník a další jeho pomocníci vymysleli plán, jak se zbavit Padmasambhavy a převzít moc v království. Královi napovídali, že tento mistr s jeho učedníky plánují převzetí moci a chrám (oplocený železem) má sloužit jako jeho palác. Král tomu uvěřil a vyslal armádu v čele s jeho tajemníkem. Padmasambhavovi a jeho učedníkům bylo řečeno, že zde mají svůj majetek zanechat a jít do jiné země. Udělali, jak chtěli a dali se na cestu. Královi služebníci chtěli Padmasambhavu ale zabít, aby se nemohl vrátit a pomstít se jim. Svázali ho provazy a řetězy, ale Padmasambhava je roztrhl. Útočili na něj zbraněmi, ale jeho tělo zůstávalo nezraněné a zbraně se roztříštili na mnoho kousků. Položili ho do ohně, ale on se nespálil. Hodili ho do vody, ale on se vznášel jako pták. Zakopali ho do země, ale on vyšel z daleké jeskyně ven, aby ho nemohli najít.

Padmasambhava cestoval z jedné kostnice do druhé a cvičil se v meditaci. Během toho všichni (tajemník, úředníci a vrazi) zemřeli. Král byl kousnut jedovatým hadem a zemřel také. V těchto kostnicích získal mnohé společníky, mezi které patřili *dákiní*, démoni a duchové.

Když už si myslel, že dosáhne osvícení, navštívil ho ve snu Amitábha a vysvětlil mu, že ještě není ten správný čas. Pravděpodobně kvůli jeho vztahům s různými bytostmi, které postrádají jasnozřivost (např. démoni). Padmasambhava tedy odešel do země Magadhy²⁶ a poté putoval přes Bengálsko, kde dosáhl nejvyššího poznání – *mahámudra*²⁷ („velká pečeť“), do severních zemí a pomáhal tam lidem léčit nemoci, vyučoval je v různých oborech a dokonce pro ně zajistil vodu vykopáním podzemních chodeb a tunelů.

Padmasambhava dokázal také pomoci na třech různých místech, kde se buddhistům nedařilo a často trpěli za jejich víru. První se nacházelo v Jižní Indii (Trimala), kde byl (46 cm

---

²⁶ Magadha bylo království starověké Indie. Hlavním městem byla *Rádžagrha* (dnešní *Rádžgir*). Právě zde měl vzniknout buddhismus a džinismus.

²⁷ Řada předepsaných rituálních úkonů a meditací, jakož i stav duchovního procitnutí, k němuž mají vést. Uvědomění si totožnosti vesmírné prázdnoty s nirvánou, s osvobozením od sansáry.

vysoký) *lingam*²⁸, zasvěcený Višnuovi, kterému se museli provádět často krvavé oběti a buddhisté k tomu museli pronášet „hněvivé“ průpovídky. Druhé místo bylo jezero blízko Bengálska. Tam sídlil zlý *nága*²⁹, který podporoval svým bohatstvím nebuddhistické učení a začal buddhistické instituce ničit. Třetí místo se nacházelo v zemi Magadha (město Rádžagrha). Zde byl křišťálový kámen, kde žila nebuddhistická božstva a bráhmanští duchové, kteří bránili buddhistům individuálnímu zdokonalování a zapojení se do duchovní praxe.

Padmasambhava meditoval o *Hérukovi*³⁰ mantře a najednou se mu zjevily tři dýky. Vzal jednu z nich a s pomocí její velké síly se ihned přesunul do Trimaly. Udeřil s ní do *lingamu* a do stromu, který stál poblíž. Okolní les začal hořet a půlka *lingamu* se proměnila v prach. Jogínka, která meditovala s ním, vzala druhou dýku a zasáhla s ní jezero. Tím proměnila v prach nágu i jeho dvůr a později byly zničeny i nebuddhistické chrámy, které podporoval. Jogín, který se jmenoval Ratnashila, vzal třetí dýku a udeřil kámen v Rádžagrze. Rozbil ho, a tím pomohl buddhistům, kteří už nebyli zotročováni.

Padmasambhava chvíli zůstal v Trimale a vydal se do svaté země Uddijány, kde měl spoustu žáků a postavil zde chrám. Lidé v této zemi mu dali jméno Kamalakulisha („lotosový vadžra“), protože měl na svém čele čáry ve tvaru kvetoucího lotosu s *vadžrou*. Poslední zastávkou před Tibetem byl bájný ostrov Damido³¹, kde zabránil zlým démonům, aby ovládli svět a tím si tam získal následovníky.³²

2.2 Tibet před příchodem Padmasambhavy

Od druhé poloviny 8. století vládl v Tibetu král Thisong Decän, nazývaný buddhistickou tradicí jako „král nauky“ (Dharmarádžu), který je uznávaný jako inkarnace bódhisattvy Maňđušrího³³. V době, kdy asi třináctiletý Thisong Decän usedl na trůn a ještě několik let poté, byl Tibet protibuddhistický. Podíleli se na tom především mocní ministři, kteří vydali zákon zakazující v zemi praktikování buddhismu. Následovalo vypovězení dvou (probuddhistických) ministrů a pronásledování vyznavačů buddhismu. Tito ministři se také pokusili odstranit ze svatyně *Cuglakhang*³⁴ ve Lhase *Velkého Džowu*, Buddhovu sochu,

²⁸ Falický symbol – penis. Protějšek *jóni* – vagina.

²⁹ *Nágové* („hadí“ nebo „draci“) jsou polobožské bytosti vod a lesů. Mohou na sebe brát lidskou podobu. Je velmi pravděpodobné, že to je zmytologizovaný některý kmen původních praobyvatel Indie.

³⁰ Héruka je *sádhita* („nehmotná bytost“) a je také „zvěčnění“ *Hévađžratantry*, proto bývá někdy označován jako Hévađžra. Má osm obličejů, šestnáct paží a čtyři nohy. Symbolizuje mužský aspekt (protějšek *đákiní*).

³¹ Nejpravděpodobnější umístění ostrova Damido jsou dnešní Lakadivy nebo Maledivy.

³² Srov. ZANGPO, N. *Guru Rinpoché...*, s. 152-164.

³³ Jeden z nejvýznamnějších bódhisattvů – ztělesnění moudrosti. Maňđušrí je božský patron Nepálu.

³⁴ Klášter ve Lhase, který byl postaven v 7. století za Songcäna Gampa (prvního buddhistického krále Tibetu)

kteřou přinesla z Číny nevěsta Songcān Gampa. Ministři ale nebyli schopni sochu nadzvednout, a tak klášter vyplenili a sochu zasypali pískem.³⁵

Král ale po několika letech po této události poskytl ministerské místo Ba Salnangovi, který byl oddaným buddhistou a projevoval přání odebrat se do Indie za vyhledáním duchovního poučení. Spolu s tím začalo překládání čínských textů do tibetštiny, které král s velkou oblibou četl a prohluboval se tak jeho zájem o buddhismus. Toto překládání muselo být ale několikrát pozastaveno kvůli hrozbě ze strany protibuddhistických ministrů. Právě tehdy se zrodila v králi myšlenka pozvat do Tibetu nějakého buddhistického mistra. Vydal se tedy Ba Salnanga do Indie, kde navštívil nejdřív Mahábódhi a Nálandu³⁶ a pak zamířil do Nepálu, kde pozval známého opata buddhistické univerzity Vikramašily³⁷ Šantarakšitu, aby přišel učit Buddhovu nauku do Tibetu.³⁸

Když se Ba Salnanga vrátil, poslal ho král (z bezpečnostních důvodů) na venkov. Mezitím král a ostatní probuddhističtí ministři střežili plán na „odstavení“ protibuddhistických ministrů. Podplatili věštinu, aby předpověděla velké neštěstí, které by mělo hrozivý dopad na království. Pokud přijmou dva z nejdůležitějších ministrů opatření a uchýlí se do královských hrobů, odvrátí tím toto proctví. Poté se nabídl jeden probuddhistický ministr, že se obětuje a stane se jedním z požadovaných. Hlavnímu protibuddhistickému ministru tak nezbývalo nic jiného než se k němu připojit. Ovšem, po uložení do královských hrobů si králův přívrženec našel cestu úniku, kterou si předem připravil.³⁹

Král vyslal několik svých ministrů, aby se s Šantarakšitou seznámili blíže a nabídli mu pozvání do Tibetu. Když situace byla (relativně) uklidněná, vydal se král za Šantarakšitou osobně. Při jejich setkání jím byl král uchvácen a jeho touha po buddhistické „misii“ v Tibetu zesílila ještě více. Šantarakšita nabídku přijal a vyučoval v králově paláci základy buddhistické filosofie a etiky. Předtím vyučoval v Nálandě a byl filosof oddaný škole střední cesty madhjamaka⁴⁰. Jeho příchod ale provázely epidemie, bouře a záplavy, jež si lidé vysvětlovali jako varování bönských bohů před buddhistickou misíí. Příčinou těchto obav

---

³⁵ Srov. TARTHANG T. *Starověký Tibet*, s. 250.

³⁶ Nálanda byla univerzita a jedno z největších duchovních středisek té doby, kde se vyučoval nejen buddhismus (lékařství, matematika, logika...). Zničena muslimy ve 12. století.

³⁷ Vikramašila byla také uznávanou univerzitou a buddhistickým střediskem. Zničena muslimy ve 13. století.

³⁸ Srov. Tamtéž, s. 251.

³⁹ Srov. Tamtéž, s. 251-252.

⁴⁰ Škola střední cesty, kterou vytvořil Nágardžuna.

u běžných obyvatel bylo hlavně úsilí protibuddhistické opozice, které se podařilo takto vyvolat pocit nebezpečí u Šantarakšity. Uchýlil se tedy do Nepálu a později do Nálandy.⁴¹

Někdy se můžeme dočíst, že Šantarakšita poradil králi, aby pozval mistra Padmasambhavu, když odjížděl z Tibetu do Nepálu. Tato teze dává smysl spolu s tím, že se Šantarakšita vrátil do Tibetu, až když byla situace v něm uklidněná Padmasambhavou, který připravil duchovní prostředí pro nastolení buddhismu.⁴² Převládající úzus autorů ovšem říká, že rada králi ohledně pozvání tantrického mistra byla vyřčena později, až když se Šantarakšita po několika letech do Tibetu vrátil.⁴³

2.3 Padmasambhava v Tibetu

Tradiční záznamy Padmasambhova života ukazují, že věděl už předem o pozvání od krále Tibetu. Když se tedy dostavil posel, byl už mistr připraven na cestu. Jakmile vstoupil do Tibetu, pokusily se mu démonské síly zatarasit cestu vysláním prudké sněhové bouře. Padmasambhava se schoval do jedné jeskyně a ponořil se do meditace a porazil je tím. Když pak pokračoval do středního Tibetu, shromáždili se proti němu démoni a božstva země, ale jeho moc byla tak veliká, že je dokázal přemoci.⁴⁴

Tato legenda vypráví o tom, jak se král setkal s Padmasambhavou. Thisong Decän vyjel k průsmyku deset kilometrů před Lhasu pozvanému naproti, aby ho důstojně přivítal. Král byl velmi překvapen, že příchozí mistr si nevšímal žádných projevů dvornosti a místo toho vysvětlil, že přichází do Tibetu jako nový Buddha, aby mu pomohl, a proto by ho měl pozdravit král a nikoliv naopak. Padmasambhava pronesl:

„Nenarodil jsem se z mateřského lůna, ale tak, že jsem se stal někým, koho lze spatřit, koho lze uchopit. Král, ten se zrodil jen z mateřského života, ale můj příchod na svět je jiný a lepší. Naučil jsem se pravému poznání, je to pět celých jeho říší. Jsem Buddha na věčnosti, který nepodléhá ani zrození ani umírání, a jeden z jeho dočasných pozemských živoucích obrazů. Když se přede mnou král poklonil dříve, měl bych mu snad jeho klanění opětovat anebo nikoliv? Pokud ano, utrpěl by rozsah důstojnosti učení. Pokud nikoliv, utrpěl by král a rozzlobil se, protože je tím, čím je. Ať je veliký jakkoliv, nepřísluší se mi klanět. A tebe, králi barbarského Tibetu, pane nad bezecnou zemí, obklopují neotesanci a lidožrouti, tvá moc stojí na otrocích hladu a neznáš ani radosti ani žertu. A tvoje královny nejsou ničím jiným než d'áblicemi v lidských tělech, obklopují je krásné obludy v purpuru, zdobí se sice santálem,

⁴¹ Srov. TARTHANG T. *Starověký Tibet*, s. 252.

⁴² Srov. SCHUMANN, W. F. *Svět buddhistických obrazů*, s. 212.

⁴³ Srov. WERNER, K. *Náboženská tradice Asie*, s. 613, nebo TARTHANG T. *Starověký Tibet*, s. 252.

⁴⁴ Srov. POWERS, J. *Úvod do tibetského buddhismu*, s. 124.

*tyrkysy a zlatem, ale nemají ani srdce ani rozum. Jsi král a hrud' se ti dme. Máš velkou moc a játra na pravém místě. Sžezlem v ruce a hrdostí stojíš na vrcholu. Ale já, pane, se před tebou neskloním. A přece jsem tady, protože jsem dodržel slib a vstoupil do samého středu Tibetu. A ty velký králi, vydej svědectví, zda jsem zde.*⁴⁵

Pak vztáhl ruce a čarovné světlo vystoupilo z nich a zalilo královny průvodce, a aby svá slova ještě zdůraznil, otočil se k nebi a poslal ze svého prstu střelu v podobě dlouhého plamene. Drak otevřel v oblacích stavidla nebes, zablesklo se a s mocnými ořesy půdy se s deštěm začaly valit balvany a skály. Královi průvodci vyskočili s hrůzou na koně a prchli. Král však padl před mistra na kolena a uctivě ho pozdravil sepjatými dlaněmi.⁴⁶

V datování příchodu Padmasambhavy do Tibetu jsou badatelé zcela nejednotní. Český tibetolog Josef Kolmaš udává jako příchod rok 747⁴⁷, který je ale v datování indologa Karla Wenera rokem, kdy Thisong Decän ještě nevládne a datuje příchod Padmasambhavy rokem 779⁴⁸. Tarthang Tulku⁴⁹ zastává názor, že tantrický mistr přišel do Tibetu v roce 762. Vychází z toho, že král Thisong Decän se setkal s Padmasambhavou, když mu bylo 20 let a jako datum narození krále uznává rok 742. Toto datum je celkem logické, uznáme-li rok 755 jako začátek kralování Thisong Decäna⁵⁰ a celkem přijímanou informací, že král nastoupil na trůn ve třinácti (nebo dvanácti) letech. H. W. Schumann toto datum posouvá ještě dále, když říká: „*Asi v roce 786 obdržel Padmasambhava výzvu tibetského krále Thisong Decäna, aby se odebral do Země sněhu potírat démony.*“⁵¹ I přes tuto odlišnost se ale tito badatelé shodují v názoru, že pár let po svém příchodu (ať už to bylo kdykoli), pomohl Padmasambhava se stavbou kláštera Samjä.

Zde, při výstavbě prvního buddhistického kláštera v Samjä, měl Padmasambhava úlohu krotitele démonů a nágů. Za pomoci tantrických rituálů porazil tyto bytosti, jež se budování kláštera stavěly na odpor. Ti byli dokonce donuceni sloužit buddhistickému učení. Návrh pro klášter Samjä zhotovil Šantarakšita podle indického kláštera v Ódantapurí (dnešní Bihár), který byl zničen muslimskými nájezdníky ve 12. století. Návrh měl podobu trojrozměrné mandaly, která byla otiskem struktury vesmíru podle buddhistické kosmologie. Klášter byl

---

⁴⁵ GUSCHKE, A. *Tibetské mýty a legendy*, s. 112.

⁴⁶ Srov. GRUSCHKE, A. *Tibetské mýty a legendy*, s. 112.

⁴⁷ KOLMAŠ, J. *Tibet: Dějiny a duchovní kultura*, s. 160.

⁴⁸ WERNER, K. *Náboženské tradice Asie*, s. 612, 613.

⁴⁹ Tarthang Tulku je tibetský učitel (narozen 1934), který uprchl z rodné země a „přinesl“ tradici školy Ňingmapy do USA, kde usiloval o zachování umění a kultury Tibetu. Založil mnoho projektů, např.: *Dharma Publishing, Yeshe-De*.

⁵⁰ Na tomto datu (755) jako počátku kralování Thisong Decäna se shoduje mnoho orientalistů.

⁵¹ SCHUMANN, W. F. *Svět buddhistických obrazů*, s. 213.

postaven asi za 12 let⁵², jihovýchodně od Lhasy. „Výsledný klášter měl tři podlaží, každé v odlišném architektonickém stylu – jedno v indickém, jedno v čínském a jedno v tibetském –, a korunovala jej malá kaplička s lucernovitou střechou.“⁵³

Šantarakšita se pokoušel postavit klášter už za svého prvního působení v Tibetu. To mu ovšem několikrát překazili démoni.⁵⁴ Až spolu s Padmasambhavou, který si tyto demony podmanil, se mohl tento plán uskutečnit. Klášter tak vznikl jako kooperace všech tří osob. Šantarakšita měl myšlenku a plán, jak jí uskutečnit. Král dodal potřebný materiál i peníze a Padmasambhava zajišťoval klidnou výstavbu kláštera.

Šantarakšita se stal jeho opatem a uvedl první Tibetany – *sämidün* („sedm nováčků“) do mnišské obce. Tak buddhismus začal postupně v Tibetu zakořeňovat a vzkvétat. Šantarakšita také velmi podporoval překládání⁵⁵ ze sanskrtu do tibetštiny a Samjä se tak rychle stalo centrem buddhismu, kde působili čínští i indiští buddhističtí učenci, mniši a překladatelé. Buddhismus se začal šířit po Tibetu a spolu s královským ediktem bylo ustanoveno jako státní náboženství. Začala se stavět meditační centra a střediska. Dokonce i samotný král napsal pozoruhodný výklad dharmy⁵⁶, ve kterém objasňoval obtížné části buddhistického učení a předkládal svoje osobní hluboké chápání.⁵⁷

Padmasambhava stále držel ochrannou ruku nad celým Tibetem a také se podílel na překládání mnoha textů do tibetštiny. Za dobu svého působení v této zemi měl mnoho žáků. Nejčastěji udávaný počet je dvacet pět a patří sem např. Thisong Decän, Ješe Cchogjal, Mandaráva, Vairočana a prvních sedm tibetských mnichů. Mimo tento seznam pětadvaceti žáků ale existují i jiné seznamy, které jsou velmi různorodé⁵⁸. Pravděpodobně tak měl Padmasambhava mnohem více žáků. V životopise od Džamgon Kongtrula⁵⁹ se píše, že Padmasambhava měl několik set (přes 300) žáků, mezi kterými byli muži i ženy z různých

---

⁵² Ani zde není úplná shoda v letech výstavby a letopočtu založení kláštera. Butön Rinchen Drub (buddhistický učenec 14. st.) uvádí, že práce trvaly 12 let a začátek výstavby byl v roce 789. To ale neodpovídá slavné debatě v tomto klášteře, která měla proběhnout podle Demiévillových (orientalista 20. st.) výzkumů mezi roky 792-794. Setkáme se také s tradicí, která uznává 5 let výstavby, a shodují se s královými edikty. Tarthang Tulku bere jako nejpřijatelnější datum založení rok 763 a konec výstavby rok 775. Dokazuje to tunchuangskými kronikami, kde není stanoveno datum založení kláštera, ale zmiňují se o výstavbě kláštera krátce před dobytím thangské metropole v roce 763, jež je už doložitelné písemně.

⁵³ POWERS, J. *Úvod do tibetského buddhismu*, s. 124.

⁵⁴ Podrobnější výklad viz legenda týkající se výstavby kláštera – Srov. GRUSCHKE, A. *Tibetské mýty...*, s. 113.

⁵⁵ Bylo přeloženo velké množství sanskrtských buddhistických textů – vinajových, sútrových, tantrových a dalších.

⁵⁶ Tib. *Kajang dagmacchäma*.

⁵⁷ Srov. TARTHANG T. *Starověký Tibet*, s. 255.

⁵⁸ Pro podrobnější přehled těchto seznamů – Srov. 25 *Disciples of Padmasambhava* [online] <http://rywiki.tsadra.org/index.php/25_Disciples_of_Padmasambhava> [cit. 2016-02-13].

⁵⁹ Významný buddhistický učitel (19. století), který je hlavním iniciátorem tibetského, ekumenického hnutí *Rime*.

koutů Tibetu. Žáci se oddávali meditaci, určité tantrické praxi anebo to byli individuální učenci, kteří následovali jeho kroky.⁶⁰

Ke konci 8. století, po smrti Šantarakšity, proběhla v Samjā „Velká debata“. Tento koncil svolal Thisong Decän, protože chtěl vyřešit spor dvou různých buddhistických směrů. Touto debatou se mělo rozhodnout o tom, kam bude Tibet v duchovní sféře směřovat. Zástupce indicky raženého buddhismu, který hlásal „postupné probuzení“, byl Šantarakšitův žák, Kalamašila. Jako oponenta měl čínského mnicha Hašanga Mahajánu, který zastupoval čínsky ražený buddhismus, který zastával „náhlé probuzení“. Tibetský král ustanovil jako vítěze indickou část v čele s Kalamašilou a následně byl čínský směr zakázán. Některé čínské mnichy tento verdikt tak šokoval, že spáchali ihned sebevraždu. Původní motivace králova rozhodnutí mohla být spíše politická než doktrinální, protože tibetské vztahy byly s Indií obecně přátelské, na rozdíl od Číny, kde byla dlouhá a trpká historie konfliktů.⁶¹

Pár let po tomto koncilu, zemřel Thisong Decän. Na trůn usedl jeho prvorozený syn Mune, který byl ale (spolu se svou ženou) zavražděn vlastní matkou. Po tomto krátkém vládnutí se stal králem Muneho bratr Desong, běžněji znám jako Sänaleg.⁶²

V některých pramenech, zejména v historických knihách, se často setkáme s tím, že Padmasambhava opustil Tibet, právě, za vládnutí Sänalega⁶³. Jeho odchod je ale často vypočítáván délkou jeho pobytu v Tibetu, která se liší v návaznosti na danou tradici. Jestli tedy existuje místo v jeho životě, kde se historické údaje mísí (i liší) s legendou tolik, že se pravděpodobně nikdy nedobereme jednotného výsledku, tak je to zde. Džamgon Kongtrul vypočítává, že Padmasambhava odešel z Tibetu 7 let (a šest měsíců) po smrti Thisong Decäna. V té době už vládne Sänaleg. To je pravděpodobně nejlepší odhad, protože je dohledatelný jak v legendách, tak v historických knihách o Tibetu. Jiné názory vysvětlují, že v Tibetu strávil sto nebo i více let. V některých životopisech se můžeme dočíst, že Padmasambhava z Tibetu odešel na ostrov Damido, který možná navštívil už před tím, než do Tibetu přišel. Největším problémem je však jeho smrt, protože Tibetané věří, že nikdy nezemřel. Nebo jak říká Tändzin Gjamccho (14. dalajlama): „*My věříme, že dosud žije a někteří lidé měli zvláštní vize, v nichž dosáhli Padmasambhavovy země, dokonce i nyní*“⁶⁴. Podle této tradice tedy Padmasambhava odletěl se svou družkou Ješe Cchogjal na slunečních

---

⁶⁰ Srov. ZANGPO, N. *Guru Rinpoché...*, s. 127.

⁶¹ Srov. POWERS, J. *Úvod do tibetského buddhismu*, s. 124-127.

⁶² Srov. TARTHANG T. *Starověký Tibet*, s. 269-273.

⁶³ Srov. tamtéž, s. 274.

⁶⁴ Srov. LAIRD, T. *Příběh Tibetu*, s. 65.

paprcích do své vlastní země, kam lidé bez duchovního poznání nemohou.⁶⁵ Neustále se vtěluje v průběhu celé lidské historie a napomáhá tak lidem v jejich životech a úsilí. V budoucnu má Padmasambhava stát po boku budoucího buddhy (Maitréja) jako jeho pomocník v obnovení dharmy ve světě.

---

⁶⁵ Srov. LAIRD, T. *Příběh Tibetu*, s. 64, 65, 66.

3. Učení Padmasambhavy

Určit, co Padmasambhava učil a v co věřil, se zdá být jednoduché, podíváme-li se na dobu a „hlavní proud“ v místě jeho raného působení – Nálanda. Z toho nám vzejde jasný výsledek, a to je vadžrajána. Mohl bych pak vyložit v mé práci buddhistickou tantru (jak bývá také vadžrajána nazývána) jako ukázkou toho, co učil Padmasambhava a co také učili tantrici před ním a po něm. To by ovšem bylo více než odvážné, jedná-li se o cíl popsat učení Padmasambhavy v celku, protože máme-li pochopit (pokud to je vůbec v naší schopnosti) jeho myšlení a učení, nelze se spolehnout jen na prezentaci směru, který zastával. Musíme vzít v úvahu velikost tohoto tantrika, která se neodvíjí pouze z jeho nadpřirozených schopností, ale hlavně z jeho „přesahu“ v učení, které je nezávislé na osobě, čase a prostoru.⁶⁶ Což je ale pro moderního badatele nemožné.

Vzhledem k této problematice se pokusím představit jeho učení (právě) skrze tantrismus, poté se budu zabývat radami a pojednáními přímo od Padmasambhavy cílené k jeho žákům a nakonec představím „první“ dobu školy Ňingmapy jako odkaz jeho působení.

3.1 Tantrický buddhismus

Tento směr buddhismu bývá také označován jako *mantrajána*, tantra nebo nejčastěji vadžrajána. Tato označení jsou seřazena tak, jak se toto učení postupně vyvíjelo.

Mantrajána je pravděpodobně termín vytvořený až po termínu vadžrajány. Přesnější by tedy bylo používat pojem *mantranaja* („cesta naja manter“), což je nejranější forma tohoto učení, která se používala jako odlišení od jiných forem praxe, především používáním manter.⁶⁷

Pojem tantra je odvozený od textů, které začaly vznikat s postupem vývoje *mantranajy*. Většina z nich zdůrazňuje určitého buddhu, který je středem rituálních a meditačních praktik. Díky těmto textům (tantrám⁶⁸) se pro tuto nauku začal užívat pojem tantra, který nahradil pojem *mantranaja/mantranája*. K mantrám a lidovým náboženským rituálům se přidala odpovídající literatura, která byla důležitým zdrojem a příkladem k dodržování praktik. Tyto texty o sobě většinou prohlašují, že je pronesl Šákjamuni Buddha, nebo jiní buddhové.

---

⁶⁶ Říká se, že Padmasambhava dokázal vidět všechny tři časy zároveň (minulost, přítomnost i budoucnost), a proto také věděl, jaké učení bude vhodné pro budoucí generace a uschoval ho pro ně v textech, které měly být v čase, který bude pro to nejvhodnější, nalezeny – *termy*. V Tibetu se často také říká, že navštívil každý kousek této země a posvětil ho, což je tak neuvěřitelné, že se proto někdy lidé domnívají, že jeho nauka není omezená pouze na Tibet, ale je určena pro celý svět, protože zvládnul-li takto projevit úctu a pomoc celému Tibetu, proč by (vzhledem k jeho velkému soucitu) vynechal okolní svět? Tato teorie pak tvrdí, že se Padmasambhava inkarnuje v celé historii světa a ovlivňuje tak tento svět.

⁶⁷ Srov. WILLIAMS, P. – Tribe, A.: *Buddhistické myšlení*, s. 203-204.

⁶⁸ Ne všechny texty, které nesou v názvu – *tantra*, jsou tantrami a naopak.

Většina tibetských buddhistů toto tvrzení přijímá, ale současní historicky orientovaní učenci je zpravidla odmítají, protože (skoro) tisíc let po Šakjamuniho smrti nemáme o existenci tanter žádný důkaz.

Původ tanter je tedy velmi tajemný a těžko se můžeme dopátrat shody v tradicích nebo u laiků. Táranátha tvrdil, že některé tantry byly předávány od Šakjamuniho potají a jiné ukryty v „Nebi třiatřiceti“⁶⁹, dokud nebyli lidé zralí k tomu, aby je přijali. V našem kontextu ohledně Padmasambhavy je ale zajímavá jiná teorie. Táranátha uvádí, že tantrická učení obdržel jako první indický král Indrabhúti ze Zahoru. Buddha si stvořil emanační tělo a potom se zjevil v podobě svého těla slasti uprostřed obrovské mandaly. Král tehdy seděl v paláci a přehlížel své panství. Uviděl v dálce cosi, co vypadalo jako letící hejno červených ptáků. Zeptal se svých rádců, co to je, a dozvěděl se, že je to Buddha se svými učedníky. Nařídil, aby Buddha přišel do paláce. Když dorazil se svou družinou ke královskému dvoru, předal králi hinajánové učení, ale Indrabhútiho to, co slyšel, neuspokojilo a požadoval něco hlubšího. Buddha nechal hinajánisty zmizet a potom stvořil velikou mandalu a přednesl (poprvé) tantrické učení.⁷⁰

Indrabhúti, král Zahoru, je v této legendě jinou osobou než Indrabhúti, král Uddijány. Je to pouhá shoda jmen, která se nám může při hlubším bádání ještě opakovat, protože existovali další dva takto pojmenovaní králové, kteří se zasadili o rozkvět vadžrajány. Ovšem vzhledem k často navzájem si odporujícím teoriím (o vzniku tanter), k často podobným (symbolickým) scénářům obou příběhů a vzhledem k tomu, že nemáme jinak doloženo, že by Indrabhúti ze Zahoru existoval⁷¹, je to více než pozoruhodné. Mohlo se stát, že příběh o zrození Padmasambhavy a následné uvedení do vadžrajány v Uddijáně zlidověl a použil se jako ukázka královny moci, když dostal uvedení do „hlubší“ nauky od samotného Šakjamuniho.

Vadžrajána („diamantová cesta“), pojmenovaná podle *vadžry* („hromoklín, žezlo, diamant“), se postupně stala dominantním znakem tantrického buddhismu v Indii. *Vadžra* je symbol nejvyšší pravdy, jednoty a všeobecné prázdnoty. Všechny jevy jsou závislé na ostatních, a jsou tudíž prázdné (prázdnota), protože neexistuje nic, co by nebylo „nezávislé“. *Vadžra* je pak symbolickou ukázkou prázdnoty, která odráží jevy, ale zůstává nezměněná. Tantrické texty tak přebírají mnoho prvků jak z mahajány (učení o prázdnotě), tak z hinduismu (symbol *vadžry*, mantry, ohňové rituály). Vadžrajána byla uznávána jako nejvyšší učení a stala se dominantní filosofií na univerzitě v Nálandě a Vikramašile. Za tímto

---

⁶⁹ Jedno z nebi oblasti touhy na hoře Méru, kde sídlí třiatřicet bohů, jejichž králem je Šakra.

⁷⁰ Srov. POWERS, J. *Úvod do tibetského buddhismu*, s. 206-207.

⁷¹ Srov. Tamtéž, s. 207.

úspěchem stojí to, že tento nový směr byl reakcí na omrzelost ze strnulých forem klášterního života, který se více než na praxi soustředil na diskusi. Její největší slávu⁷² lze datovat od 7. až 8. století do 12. století, kdy byl buddhismus v Indii „vyhlazen“. Vadžrajána se ale mezitím stačila přesunout do Tibetu a Mongolska, kde ovlivněna svým kulturním a geografickým prostředím, přežívá dodnes.

Vadžrajána se od ostatních buddhistických směrů liší jak v praxi, tak v metafyzických otázkách. Zdůrazním tři aspekty – sexuální symbolika, důležitost gurma a mantra, v kterých je znatelný rozdíl od theravádového i mahajánového buddhismu.

Sexuální symbolika pochází z hinduistické tantry. Hlavním prvkem je spojení Boha Šivy s jeho manželkou Šakti jakožto sjednocení obou aspektů božství. Je ovšem rozdíl mezi uctíváním na symbolické rovině a rituálním spojení. Tantra levé ruky, na rozdíl od tantry pravé ruky (symbolické uctívání), má v sobě zahrnut pohlavní styk jako ritus, kde nemá dojít u muže k vyvrcholení, ale k přeměrování energie na duchovní sféru. Představuje tak vrchol⁷³ praktikování tantry. Spolu s tím zesílila v Tibetu myšlenka důležitosti ženy, která je tak nezbytnou součástí vadžrajánovského panteonu (dákini) a praktického rituálního úkonu, kdy pomáhá mistrovi k osvícení („pečeť“). Tato pečeť (žena) může být reálná, anebo fiktivní. V Tibetu je uznávaná tantra pravé i levé ruky. Tato cesta, jak popisují sami mistři vadžrajány, je nejrychlejší prostředek k probuzení, ale bez praktikování nižších tanter a správného vedení učitele, je tato cesta velmi riskantní a nebezpečná.

Guru (tib. lama – „učitel“) je pro stoupence tohoto směru nepostradatelný. Učitel, který sám dosáhl nejvyšších úrovní uvědomění, může ostatním žákům poté pomáhat s jejich vlastní cestou. Tento vztah mezi žákem a učitelem je pro vadžrajánu tak důležitý, že bez něj lze těžko dosáhnout úspěchu. *Gurujóga* („cesta s učitelem“) je soubor praktik, k níž patří vizualizace svého učitele jako ztělesnění čisté, vznešené moudrosti buddhovství. Kalu Rinpoče dokonce říká, že guru je z hlediska jednotlivých meditujících ještě laskavější než buddhové a bódhisattvové, protože guru je tím, kdo jim odhaluje učení⁷⁴. Guru je tak průvodce, který nám radí a může nám pomoci i na naší cestě k osvícení. Tato pomoc z vnějšku, typická pro mahajánu, zde není kladena jen na bódhisattvy a buddhy, ale také na učitele, který nám poskytuje vzor, a o to je tento vztah „intimnější“ než vztah s buddhy. Učitelé patří k liniím, které lze v některých případech vystopovat až k Buddhovi. Jsou ale i případy, kdy se učitel

---

⁷² Počátky tantrického buddhismu se datují od 3. do 5. století n. l., ale nejpravděpodobnější datum vzniku *vadžrajány*, se všemi jejími praktikami a symboly, je 7. století n. l.

⁷³ Čtyři třídy tantry (sestupně): Nejvyšší jógická tantra, jógická tantra, tantra provádění a tantra akce.

⁷⁴ Srov. POWERS, J. *Úvod do tibetského buddhismu*, s. 253.

nechová tak, jak by měl. Žák by si ho měl i přes to představovat ve své mysli bez těchto špatných skutků a víra v něj jako v nejvyšší ideál je nezbytným předpokladem k probuzení.

Obecně je mantra průpověď, zařikadlo, magická formule, modlitba nebo kombinace všeho dohromady. Může být jednoslabičná, víceslabičná nebo může obsahovat i několik slov různé délky. Často bývá mířena k určitému buddhovi nebo bódhisattvovi, kteří jsou jimi oslavováni a mnohdy jsou to právě oni, kdo tvoří „nové“ mantry. Ne všechny mantry ale musí odkazovat na nějakého buddhu, mohou to být i bezvýznamné slabiky seřazené za sebou, které mají za cíl duchovní soustředění.⁷⁵ Mantry vzešly z hinduistického prostředí, kde byly důležitou součástí bráhmanského ritu, zejména jako pozvání bohů na oběť. Například i v theravádě se můžeme setkat s určitými ochrannými formulemi, které můžou z dnešního pohledu buddhistické mantry (nebo aspoň jejich pravděpodobného předchůdce) připomínat.

Mantra se musí bezpodmínečně vyslovovat ve „správném kontextu“, což je rituální souvislost. V rámci vadžrajány mají mantry celou paletu funkcí k dosahování různých rituálních cílů. Jeden běžný seznam (světských) rituálů zaznamenává čtyři: usmíření, prosperitu, podrobení a zničení⁷⁶.

V prostředí vadžrajány se mantry nejvíce používají jako součást meditace. Mnohdy pak meditace vypadá jako propojení více meditativních cvičení dohromady – *sádhana*. Meditující sedí v lotosové pozici, pronáší mantru a do toho používá předměty (*vadžra*, *ghanta*⁷⁷, *mála*) spolu s mudrami („posunek, gesto“), které mají různé významy⁷⁸. Pravidla pro rychlost vyslovování nebo hlasitost nejsou, a tak je jen na meditujícím, jaké si nastaví svoje tempo. Celkově má mantra spolu s *málou* a mudry transformační charakter, kdy se má naše mysl postupnou vizualizací buddhy nebo bódhisattvy přeměňovat.

V tibetském prostředí je nejznámější mantrou *ÓM MANI PADMÉ HUM* („ó klenote v lotosu, uť⁷⁹), která odkazuje na Avalokitéšvaru⁸⁰ a pomůže nám stát se soucitnými. Symbolizuje změnu od nečistého k čistému jako lotus, který vyrůstá z bahna. Ve vadžrajáně symbolizují *mani* „penis“ a *padmé* „vagínu“. Společně se vyskytují v sevření dvou magických slabik, z nichž *óm* je blahodárná a *hum* zlověstná. Tuto mantru ve své barevné ikonografii lze popsat takto: bílé *óm* je Avalókitéšvara, zelené *ma* je Vairóčana („Ten, který vrhá světlo“), žluté *ni* je Akšóbhja („Neotřesitelný“), modré *pa* je Ratnasambhava („Z klenotu zrozený“),

⁷⁵ Srov. MILTNER, V. *Malá encyklopedie buddhismu*, s. 158.

⁷⁶ Srov. WILLIAMS, P. – Tribe, A.: *Buddhistické myšlení*, s. 231.

⁷⁷ *Ghanta* (tib. dílbu) je rituální ruční zvoneček opatřený rukojetí, který se používá při tantrických obřadech.

⁷⁸ Nejvýznamnější jsou mudry – meditační, naučné, kola-dharmy, přísahy na matku Zemi, nebojácnosti, plnění slibů, nejvyššího procitnutí, moudrosti, uctivého procitnutí, uctivého pozdravu a neotřesitelné důvěry.

⁷⁹ Uvádím překlad podle V. Miltnera. Často se ale tento překlad posuzuje jako kontroverzní (chybný), protože překládá semenné slabiky, které se podle mnohých badatelů překládat nedají.

⁸⁰ Doslova: „Pán, jenž shlíží (shora na strasti světa)“. Zosobňuje soucit a je božský patron Tibetu.

červené *dmé* je Amitábha („Nekonečné světlo“) a černé *hum* je Amóghasiddhi („Všeplnící“).⁸¹ Zde je patrná tzv. *pañčakula* („pět buddhovských rodin“), která tvoří základ geometrické mandaly. Mandala je rozdělena na pět sektorů (čtyři okolo a jeden střední) jako analogie *pañčakuly*, kam patří výše zmíněných pět buddhů (pánové pěti rodin).⁸²

3.2 Vadžra Guru Mantra a Sedmidílná modlitba

Vadžra Guru mantra nebo *Guru Rinpoče mantra*, jak bývá často nazývána, je mantra připisována Padmasambhavovy a je nejen v Tibetu velmi oblíbená. Zní: *OM AH HUM VAJRA GURU PADMA SIDDHI HUM*.⁸³ Význam jednotlivých slabik poskytne možný smysl této mantry: „*Ó Vadžra Guru (Padmasambhavo), nechť dosáhnu i já takové moci (siddhi)*.“

Propracované komentáře k významu této mantry vytvořili tito velcí učitelé Ňingmapy 19. a 20. století: Sogjal Rinpoče, Dilgo Khjence Rinpoče nebo Džamjang Khjence Wangpo. Zde zdůrazním Padmasambhavův výklad, který byl odpovědí jeho družce Ješe Cchogjal a byl nalezen ve 14. století *tertönem* Karma Lingpou⁸⁴.

Ješe Cchogjal podává vidinu světa, kde nebude mít čas na praktikování, a který bude plný hněvu a války. Poté pokládá otázku Padmasambhavovi: „*V takových časech, Guru, jaké jsou užítky ze spoléhání se na samotnou praxi Vadžra Guru mantry? Ve prospěch lidí chabého intelektu v budoucnu tě snažně prosím, abys nám to pověděl*.“⁸⁵

Padmasambhava dává za pravdu Ješe Cchogjal ohledně její vize o „strašlivé“ budoucnosti a říká: „*V takových časech přinese Vadžra Guru mantra, bude-li se vyslovovat s ohromnou bódhičittou*⁸⁶ (jogíni, mniši, zbožní muži nebo ženy s dobrými vlastnostmi) na různých místech (kláštery, hory nebo místa obývaná bohy/démony) nezměrný užitek a sílu. Země budou ochraňovány před hladomorem, válkami a budou prosperovat. Praktikující mě budou potkávat v tomto životě (v příštích životech) nebo na cestách bardem, popř. ve snech. V této mantře je zahrnuta esence všech *Buddhů tří časů*⁸⁷, lámů, božstev, dákiní a ochránců Dharmy. Počet odrecitovaných (*Vadžra-Guru*) manter se pak projeví na našich životech nyníjších i příštích. Sto recitací za den bez přerušení vás učiní přitažlivými pro ostatní. Jídlo, majetek a požítky se objeví bez úsilí. Dokážete-li učinit třicet miliónů (nebo více) recitací, nebudete

⁸¹ Srov. MILTNER, V. *Malá encyklopedie buddhismu*, s. 174.

⁸² Pro podrobnější výklad o pěti buddhovských rodinách – Viz BEER, R. *Symboly tibetského buddhismu*, s. 241.

⁸³ Ponecháno v sanskrtu, v tibetštině: *OM AH HUNG BENZA GURU PÁMA SIDDHI HUNG*.

⁸⁴ Karma Lingpa (1326-1386) byl reinkarnací žáka Padmasambhavy a je znám jako objevitel *Bardo Thödol*.

⁸⁵ Srov. *Khenchen Thrangu Rinpoche* [online] <<http://www.rinpoche.com/gurumantra.html>> [cit. 2016-02-15].

⁸⁶ *Bódhičitta* („duch procitnutí“) je *čitta* („mysl“) zaměřená na dospění k *bódhi* („procitnutí“).

⁸⁷ *Buddhové* – minulosti, přítomnosti a budoucnosti.

nikdy odloučení od *Buddhu tři časů* ani ode mne a bohové a duchové budou poslušni vašim rozkazům.⁸⁸

Podrobnějších výkladů týkajících se slabik je mnoho v návaznosti na učitele a překlad, a proto nemají jednotný smysl (význam). „*Mantry znamenají to, co mají znamenat v kontextu určité praxe, a proto je jejich konvenční smysl často nepodstatný.*“⁸⁹ I přes tuto obtíž jsem pro ukázkou vybral jeden rozbor těchto slabik, který je zaměřený na chování a myšlení.

„*ÓM AH HUNG* očišťuje zatemnění třemi mentálními jedy⁹⁰

VAJRA očišťuje zatemnění hněvem a odporem

GURU očišťuje zatemnění pýchou

PADMA očišťuje zatemnění touhou a připoutaností

SIDDHI očišťuje zatemnění žárlivostí a hněvem

HUM v obecné rovině očišťuje zatemnění emoční připoutanosti“⁹¹

Sedmiřádková modlitba (k Padmasambhavovi) je v Tibetu známá a Tibetané ji třikrát recitují před meditací, vykonáváním nějaké ceremonie nebo před jinou modlitbou. Někteří ji opakují stokrát (a vícekrát), recitují ji po celý den a udělají z ní svou hlavní modlitbu. Říká se, že je to jedno z nejtajemnějších a nejdůležitějších učení Dzogčhenu. Existuje pět úrovní interpretace této modlitby⁹², ale zde bude uveden první, běžný význam v tibetštině.

Hung orgyen yul gyi nubjang tsam („Hum! Na severozápadě země Uddijány,“)

Pema gesar dongpo la („v srdci lotosu,“)

Yatsen chok gi ngödrub nyé („vybaven nejúžasnějšími vědomostmi,“)

Pema jungné shyé su drak („Jsi znám jako Zrozený z lotosu,“)

Khor du khandro mangpö kor („obklopen zástupy *dákiní*.“)

Khyé kyi jesu dak drub kyi („následujíc tvých kroků,“)

Jingyi lab chir shek su sol („se modlím, přijď a uděl mi požehnání!“)

*Guru pema siddhi hung*⁹³

⁸⁸ Srov. [online] <<http://www.rinpoche.com/gurumantra.html>> [cit. 2016-02-15].

⁸⁹ POWERS, J. *Úvod do tibetského buddhismu*, s. 219.

⁹⁰ Odpor, lpění a lhostejnost.

⁹¹ Srov. *Khenchen Thrangu Rinpoche* [online] <<http://www.rinpoche.com/gurumantra.html>> [cit. 2016-02-15].

⁹² 1. obecný význam, 2. podle cesty osvobození, 3. podle stadia završení, 4. podle Ningthig Dzogpa čhenpo,

5. završení výsledku. Podrobněji viz *Význam Sedmiřádkové modlitby* [online]

<http://artax.karlin.mff.cuni.cz/~mpop6484/Sedmiradkova_modlitba.htm> [cit. 2016-02-15].

⁹³ Srov. *Rigpa Wiki* [online] <http://www.rigpawiki.org/index.php?title=Seven_Line_Prayer> [cit. 2016-02-15].

Podle legendy přišli do kláštera Nálanda heretická učitelé učení v jazycích a logice, kteří zlořečili dharmě. Buddhističtí učenci je nebyli schopni porazit v debatě. Ve snu se jim zjevila dákiní Žiwa Čhog („nejvyšší mír“) a předpověděla toto:

„Nedokážete porazit heretiky. Pokud sem nepozvete mého staršího bratra Dordže Töthreng Cala (Padmasambhavu), který žije na Temném pohřebišti, bude Dharma zničena.“ Učenci se jí zeptali: „Jak ho můžeme pozvat, když je tak těžké tam jít?“ *Dákiní* odpověděla: „Shromážděte na střeše kláštera velké obětiny s hudbou a vonnými tyčinkami a jednohlasně recitujte Sedmiřádkovou modlitbu *vadžry*.“ Poté jim dala tuto modlitbu a učenci recitovali, jak jim řekla. V tu chvíli se z oblohy zázračně snesl Padmasambhava. Vedl buddhistické učence a porazil heretiky prostřednictvím jeho logiky. Když ho ale heretici ohrožovali svými magickými silami, otevřel schránku, kterou mu dala *dákiní* Simhamukha⁹⁴, a našel mantru se čtrnácti slabikami⁹⁵. Jejím recitováním eliminoval zlé v řadách heretiků pomocí deště a blesků a ostatní obrátil k Dharmě. Později, když Padmasambhava přišel do Tibetu, dal tuto (Sedmiřádkovou) modlitbu králi a jeho poddaným a uschoval ji v termách.⁹⁶

3.3 Rady a poučení svým žákům

V této kapitole budu vycházet především z knihy *Rady mistra Zrozeného z lotosu*, která byla z objevených *terem*⁹⁷ přeložena do angličtiny, následně do češtiny. Tento text, který je sestaven z dvanácti menších pojednání, tak tvoří základní zdroj k pochopení toho, co Padmasambhava učil. Další důležité texty na toto téma, které jsou dohledatelné v českém jazyce, jsou *Učení dákiní*⁹⁸ a *Překážky na duchovní stezce*⁹⁹.

Jednotlivá pojednání a rady zde nebudu prezentovat v kompletní podobě. Vždy se bude jednat o zkrácené verze, které jsou zasazeny do tří hlavních úrovní. Toto rozdělení bylo učiněno z požadavku určité strukturalizace základních prvků, které se neustále opakují. První přijdou na řadu rady ohledně praktikování dharmy, poté rady o překážkách na duchovní cestě a v třetí části bude nastíněna Padmasambhavova předpověď týkající se budoucnosti.

---

⁹⁴ Je hněvivá manifestace Guhjadžňána dákiní, která podle tradice Ňingmapy byla hlavní učitelkou (*dákiní*) Padmasambhavy v Uddijáně. Její úloha je podmaňování démonů a zlých duchů a ochrana praktikujících. Představuje buddhistickou verzi Durgy, ale místo toho, aby jezdila na lvovi (a měla zbraně), má lví hlavu.

⁹⁵ San. *AH KA SA MA RA TSA SHA TA RA SA MA RA YA PHAT*.

⁹⁶ Srov. *Význam Sedmiřádkové modlitby* [online]

<http://artax.karlin.mff.cuni.cz/~mpop6484/Sedmiradkova_modlitba.htm> [cit. 2016-02-15].

⁹⁷ Pro detailnější popis tibetských zdrojů Srov. PADMASAMBHAVA *Rady mistra Zrozeného z lotosu*, s. 180.

⁹⁸ PADMASAMBHAVA *Učení dákiní*.

⁹⁹ ŇINGPO, D. *O překážkách na duchovní cestě*.

3.3.1 Praktikování dharmy

Padmasambhava často hovořil o tom, jak by se skutečně měla praktikovat dharmy a jaké věci jsou nejdůležitější na cestě k osvobození. Mezi ně patří například pochopení pomíjivosti a důvěra v nauku. Sem patří i problematika nedostatečného věnování se dharmě v mladším věku, čehož poté ve stáří často litujeme.

3.3.1.1 Nutnost praktikování

Padmasambhava: *„Dost už bylo pachtění za nesmyslnými činnostmi – v tuto chvíli završ důležitý úkol! Dost už bylo únavného a beznadějného otročení pro druhé – nyní dokonči to, co je nezbytné pro tvé dobro! Dost už bylo promrhaných slov a činů vzešlých z pěti jedů¹⁰⁰ – nasměřuj své tělo i hlas k dharmě právě teď! Dost už bezstarostné samolibosti – s radostí se ihned pusť do praxe!“*

„Dost už bylo podrobování se příbuzným – prolom zeď své ustrašenosti! Dost už bylo nenávisti vůči nepřítelům a démonům – nyní se cvič v lásce a soucitu! Dost už ses zapletla do šesti smyslových objektů – pohleď do přirozeného stavu mysli! Dost už bylo vytváření špatné karmy – vzdej se zlých činů a chyb právě teď!“

„Dost už bylo bídy a trápení v samsárické existenci – uteč ihned do říše velké blaženosti! Dost už bylo života v početných skupinách – teď žij o samotě! Dost už bylo nedobrých slov – ztiš se a staň společníkem pravdy! Dost už bylo zmateného myšlení a plánování – v tuto chvíli poznej dharmakáju¹⁰¹, svou přirozenou tvář!“¹⁰²

Padmasambhava nabádá Ješe Cchogjal k životu v ústraní, nejlépe v horských poustevnách. Dává tak příklad ideálního místa pro meditaci a praktikování dharmy. A pokud se bude žít kdekoli jinde, bude to (vždy) vězení samsáry. Kritizuje tedy i rodinný život, a to kvůli nedostatku svobody. Dále říká, že děti jsou „kůly samsáry“, ke kterým jsme připoutáni. Nebo jinak: *„Lidé, kteří se ožení či vdají a stanou se z nich hospodáři, potopí se do bahniska utrpení a nemají šanci dosáhnout osvobození!“¹⁰³*

Padmasambhava poté pravil: *„Chceš-li opravdově praktikovat dharmu, dělej to, co je ctnostné, byť by to byl i jen sebemenší skutek. Vzdej se toho, co je zlé, i kdyby to byl jen nejnepatrnější čin. I ten největší oceán sestává z kapek vody, dokonce i hora Suméru¹⁰⁴, a čtyři kontinenty jsou složeny z drobných atomů. Když dáváš, nezáleží na tom, zda je to*

¹⁰⁰ Hněv, hloupost, pýcha, chtění, závist.

¹⁰¹ Představuje absolutní buddhovskou podstatu existující per se a trvající v neporušeném stavu věčně.

¹⁰² PADMASAMBHAVA *Rady mistra Zrozeného z lotosu*, s. 163-165.

¹⁰³ Tamtéž, s. 154.

¹⁰⁴ Jiný název pro posvátnou horu Méru, která je středem světa, je obklopená čtyřmi světadily a je později ztotožňována s horou Kailásou v západním Tibetu.

čin malý jako sezamové semínko – dáváš-li se soucitem a bódhičittou, získáš stonásobné zásluhy. Dáváš-li však bez postoje bódhičitty, tvé zásluhy se nezvětší, i kdybys rozdávala koně a dobytek. Nelibuj si v pochlebování a povrchních přátelstvích. Buď čestná ve slově i činu. Nejpřednější praxí dharmy je být poctivá v myšlenkách i činech. Základ praxe dharmy tkví v čistých samajích¹⁰⁵, soucitu a bódhičittě. V tom jsou zahrnuty samaje Tajné mantry, sliby bódhisattvy i pravidla šrávaků¹⁰⁶.“¹⁰⁷

3.3.1.2 Pomíjivost

Padmasambhava se ptá: „*Cchogjal, neslyšela jsi, že tví praotcové jakž i pokolení tvých předků zemřeli? Nevidíš, že umírají i tví sousedé, příbuzní, staří i mladí? Zapomínáš, že smrt si přijde i pro tebe?*“

A poté vysvětluje důležitost pochopení pomíjivosti. „*Mít v srdci pomíjivost je kořenem všech dobrých vlastností, proto nikdy nezapomínej na strach ze smrti! Ze všech myšlenek je nejpřednější pomíjivost, proto se od ní nikdy neodkláněj! Postoj a víra, že věci trvají dlouho, je kořenem všech špatných činů, proto jej odlož! Dokud nepřijmeš tento postoj upřímně v srdci, nahromadiš zlo veliké jako hora.*“¹⁰⁸

Když pomíjivost nepronikne do srdce, stávají se lidem následující věci. Meditující ztrácí oddanost a píli. Učitel dharmy upadá do osmi světských zájmů¹⁰⁹ a praktikující se obracejí ke světskosti. Nevědomí si libují ve špatných činech. Bohatí jsou lakomí a hodnostáři jsou namyšlení. Obyčejní lidé nehledají vysvobození.¹¹⁰

3.3.1.3 Důvěra

Padmasambhava: „*Cchogjal, abys unikla samsárické existenci, musíš mít důvěru v cestu vysvobození!*“

„*Důvěra se dostaví, když vidíš utrpení jiné bytosti. Když přemýšlíš o nevýhodách samsárické existence, dostavuje se důvěra. Důvěra přichází, když čteš posvátné nauky dle svého zalíbení. Důvěra se dostavuje, když přijímáš požehnání od svého mistra.*“¹¹¹

---

¹⁰⁵ Samaje jsou posvátné svazky, sliby či závazky v praxi vadžrajány. Např. udržovat harmonické vztahy s mistrem a sanghou, nebo nepřetržitou kontinuitu praxe. V textu znamená potvrzení, že vše, co bylo řečeno, je pravdivé.

¹⁰⁶ Šráváka („posluchač“) je učedník (většinou novic nebo oddaný laik).

¹⁰⁷ PADMASAMBHAVA *Rady mistra Zrozeného z lotosu*, s. 29.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 157.

¹⁰⁹ Připoutanost k radosti, pochvale, slávě a zisku. Odpor k bolesti, haně, špatné pověsti a ztrátě.

¹¹⁰ Srov. tamtéž, s. 157.

¹¹¹ Tamtéž, s. 161-162.

Padmasambhava zdůrazňuje důvěru ještě více: „Cchogjal, pro dosažení osvícení znamená důvěra půl praxe dharmy.“

„Důvěra je jako most či loď – umožňuje ti proplout oceánem samsáry. Důvěra je jako lano spuštěné do propasti – umožňuje ti dostat se ze spodních sfér. Důvěra je jako léčitel či lékař – odstraňuje vleklé nemoci pěti jedů. Důvěra je jako mocný doprovod – bezpečně tě vede nebezpečstvím samsáry.“¹¹²

3.3.1.4 Pokyny namířené hole

Když Padmasambhava prodléval v poustevně u Sámja, sloužil mu Šerab Gjalpo, nevzdělaný jednašedesátiletý stařec, který choval k mistrovi silnou důvěru. Za celou dobu jej Gjalpo nepožádal o žádné nauky a mistr mu ani žádné neudělil. Když se mistr po roce chystal k odchodu, Gjalpo mu obětoval mandalu a řekl mu:¹¹³

„Velký mistře, myslí na mne se soucit. Zaprvé jsem nevzdělaný. Dále má inteligence je malá. Zatřetí jsem starý a mé životní síly jsou již opotřebované. Prosím, předej nauku starému muži na pokraji smrti... Ať mi pomůže v příštích životech!“¹¹⁴

Mistr obrátil svou hůl, o níž se při chůzi opíral, na srdce Gjalpa a udělil mu tyto pokyny:

„Hleď do probuzené mysli svého prvotního vědomí! Nemá tvar ani barvu, střed ani okraj. Zaprvé nemá žádný začátek, ale je prázdná. Nedlí na žádném pevném místě, ale je prázdná. Nakonec nemá žádné předurčení, ale je prázdná. Tato prázdnota není složena z ničeho, ale je jasná a bdělá. Když ji vidíš a poznáváš, znáš svou přirozenou tvář. Znáš také přirozenost věcí. Vidíš přirozenost mysli, znáš základní stav skutečnosti a odetínáš pochybnosti různých předmětů poznání. Tato bdělá a probuzená mysl není složena z hmotné substance, ale je sama o sobě existující a je ti vlastní. Toto je podstata věcí. Uskutečníš ji snadno, protože ji nelze nalézt někde vně. Toto je přirozenost mysli, jež není složena z někoho, kdo vnímá, a něčeho, co je vnímáno, na čem bychom mohli ulpět... Tento velký náhled přirozeného stavu je už v tobě obsažen, proto se rozhodni, že jej nikdy nebudeš hledat vně.“¹¹⁵

„Cokoli se v mysli objeví, cokoli, nač pomyslíš, nemá žádnou podstatu, ale je prázdné. Myšlenky, které se objevují, se samy od sebe osvobozují. Nezapomínáš-li na podstatu své mysli, můžeš pojímat myšlenky jako cestu a praxe bude snadná. A nyní rada nejvnitřnější –

---

¹¹² PADMASAMBHAVA Rady mistra Zrozeného z lotosu, s. 163.

¹¹³ Srov. tamtéž, s. 117.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 117.

¹¹⁵ Srov. tamtéž, s. 118.

jakoukoli rušivou emoci budeš pociťovat, pozoruj ji a ona se sama beze stopy usadí. Přirozeně se tak osvobodí.“¹¹⁶

Mistr starcovi zdůraznil, že pokud bude takto praktikovat a kdekoli bude prodlévat, nikdy nebude oddělen od své podstaty. I když se mu bude zdát tělo staré, probuzená mysl nestárne, a přestože ho tělo jednou opustí, dharmakája prvotní moudrosti nikdy nezanikne.¹¹⁷ A nakonec k němu mistr pronesl svá poslední slova, která velmi připomínají patero buddhistických ctností¹¹⁸ a patero překážek, které má překonávat v meditaci¹¹⁹.

„Neodděluj se od skutečného významu, starý muži! Vezmi si tuto praxi k srdci! Nezaměňuj slova s významem! Neodděluj se od svého druhu, pile! Vše přijímej s bdělým vědomím! Nehov si v jalových řečech a nesmyslném klevetění! Nezaplétej se do povrchních cílů! Neruš sám sebe starostmi o potomstvo! Nebaž zhýrale po jídle a pití! Připravuj se na smrt, prostý muži! Tvůj život se krátí, proto buď pilný! Následuj tyto pokyny pro starého muže na pokraji smrti!“¹²⁰ Poté byl Šerab Gjalpo z Ngogu osvobozen a dosáhl realizace.

Padmasambhava ale jinde také zdůrazňuje, že by se lidé měli věnovat dharmě v mládí a neměli by nechávat praxi na stáří:

„Cchogjal, je nanejvýš důležité věnovat se duchovní praxi, dokud jsi ještě mladá. Až budeš stará, budeš chtít naslouchat naukám, tvé uši však nebudou slyšet. Budeš chtít studovat, tvá pozornost však bude otupělá a opustí tě paměť. Můžeš chtít vstoupit na stezku dharmy, tvé tělo však nebude schopno kráčet či sedět. Můžeš chtít praktikovat, síla elementů však vyprchala, a ty se nedokážeš soustředit... Na lítost, že ses měla pustit do duchovní praxe, dokud byl ještě čas, bude pozdě.“¹²¹

3.3.2 Překážky na duchovní stezce

Když se Ješe Cchogjal Padmasambhavy zeptala, jaká je na cestě největší překážka v praxi, odpověděl jí toto: *„Když vstoupíš na stezku, jakákoli okolnost, která tě odvádí, je překážkou. Především ženy jsou největšími démony pro muže a muži jsou největšími démony pro ženy. Obecně jsou ale hlavními démony jídlo a oblečení.*“¹²²

---

¹¹⁶ PADMASAMBHAVA *Rady mistra Zrozeného z lotosu*, s. 118.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 117.

¹¹⁸ 1. nezabíjej, 2. neber, co ti nebylo darováno, 3. zdržuj se nepatřičných pohlavních styků, 4. nelži, 5. nepoživej opojné látky, které kalí mysl.

¹¹⁹ 1. smyslná touha, 2. zlobu, 3. únavu/ospalost, 4. vzrušení/deprese, 5. pochyby.

¹²⁰ Tamtéž, s. 119.

¹²¹ Tamtéž, s. 153.

¹²² Tamtéž, s. 60.

Cchogjal na to reagovala tvrzením, že partnerka je přece pro praxi urychlením a ne zdržením či překážkou. Padmasambhava jí ale řekl, že takováto partnerka, která opravdu urychlí stezku, je vzácnější než zlato a v Tibetu je těžko k nalezení. Jako příklad dává princeznu Mandáravu. Vhodná partnerka by měla být inteligentní a dobré povahy. Měla by se zajímat o dharmu a chránit samaje Tajné myntry pečlivě jako vlastní oči. Hlavně by se neměla chovat jako „ženy zlé karmy“.¹²³

„Ženy zlé karmy, dáváte svou oddanost chtivým mužům. Svě čisté vnímání věnujete svým miláčkům. Zásluhy, které jste nahromadily, nabízíte svému milenci. Vytrvalost směřujete do rodinného života. Svůj soucit házíte na své nemanželské dítě. Obracíte se zády k svatému dharmě. Vaší denní praxí je rozvíjení chtivé touhy. Vaší esenciální mantrou jsou oplzlé řeči. Vaším gestem vzdání úcty jsou koketní znamení. Vaším obcházením je toulat se sem a tam místy svých zálib. Svou statečnost vkládáte do činností plných vášně. Snažíte se ničit své sebeklamy na hrudi svých milců. Svou důvěru vkládáte do tajných milenců. Jste vděčné komukoli, kdo vás pomiluje s co největším zaujetím. Vaší zkušeností je povídat si o tématech sexu a milování. Pravděpodobně byste si užily i se psem, kdyby vás poslechl. Vaším neochvějným a konečným cílem je rozvíjet vášně. Než abyste dosáhly osvícení právě teď, chcete si ještě jednou užít. Vaše víra je pouze předstíráním, vaše oddanost je neupřímná, ale vaše chtivost a žárlivost jsou silné. Nejste pomocníkem na cestě vzhůru, jste spíše hákem, který stahuje praktikující dolů.“¹²⁴

Další velkou překážkou je ulpívání na těle, oblečení a na jídle. Padmasambhava radí, abychom si uvědomili, že naše tělo zanikne. Pak pochopíme, že krásným tělem a oblečením se nejde vyhnout smrti. Proto říká Ješe Cchogjal, aby nosila prostý oděv z ovčí kůže a žila skromně.

3.3.3 Budoucnost dharmy

Padmasambhava je znám svojí schopností předpovídat všelijaké události, které nastanou v budoucnosti. Mezi nejznámější patří například předpověď, v níž prorokuje roztroušení Tibetanů po celém světě a následný konec dharmy.

„Až železní ptáci budou létat po oblacích a železní koně poběží po cestách, tehdy přijde konec dharmy. V té chvíli bude tibetský buddhismus vzkvétat po celém světě. Až železní ptáci

---

¹²³ PADMASAMBHAVA *Rady mistra Zrozeného z lotosu*, s. 61.

¹²⁴ Srov. Tamtéž, s. 60-61.

budou létat a koně poběží na kolech, Tibeťané budou rozptýleni jako mravenci po celém světě a dharma přijde do země červených mužů“¹²⁵

A s uvedením Tibetu na západ Padmasambhava varuje před pokrytci a obchodníky s dharmou.

„Na konci příštího věku se objeví mnoho zkažených praktikujících, kteří budou s dharmou zacházet jako se zbožím. V tom čase se vy všichni, kdož nasloucháte mým slovům, nevzdávejte deseti duchovních činností.“¹²⁶

Poslední ukázkou toho, jak Padmasambhava vidí budoucnost buddhistické nauky, jsou slova, která byla vyřčena ke králi Thisongu Decānovi. V nich nabádá krále k udržování a následné uschování pokladů (*term*) pro ochranu dharmy v budoucích letech.

„Veličenstvo, na konci tohoto věku budou lidé bažit po vysokých naukách, ale nebudou je uskutečňovat. Mnozí budou tvrdit, že jsou praktikující, ale nebudou se řídit slovy dharmy. V tom čase bude spousta chvastounů, leč málo dokonalých. Až se Buddhova dharma vytratí z Číny, Tibetu a Mongolska, jako když se zlomí krunýř, lidé budou těžko zvládnutelní. V tom čase budou tato slova chránit Buddhovu dharmu, proto je musíš ukrýt jako poklad termy.“¹²⁷

3.4 Škola Ňingmapa

S Padmasambhavou je spjata nejstarší škola tibetského buddhismu zvaná Ňingmapa nebo zkráceně *Ňingma* („Starý řád“). Tato škola vznikla v Tibetu s příchodem Šantarakšity, Padmasambhavy a Vimalamitry. Používá hlavně překlady starých tanter, které vznikají právě s těmito mistry, a proto se jí říká také „Řád starého překladu“. Lidový název této školy se odvíjí od barvy obřadního roucha – *Žamar* („Červené čepice“). Název Ňingmapa dostává až se vznikem dalších škol, které poté bývají označovány jako *Sarma*¹²⁸ („nové řády“). Dá se tedy říci, že před působením Atišy¹²⁹ a vznikem školy Kadampy¹³⁰, byli všichni buddhisté v Tibetu Ňingmapovci. Spolu s reformací v 11. století se však někteří Tibeťané odpojili a dali přednost nově vznikajícím školám. Ňingmapovci nenásledovali reformační myšlenky (např. celibát) a raději se detailněji zabývali Padmasambhavou a jeho tehdejšími odkazy. Říká se,

---

¹²⁵ Termín „země červených mužů“ znamená západní země. Srov. *Temple of Mind* [online] <<http://templemind.blogspot.cz/2012/03/shocking-prophecies-made-by.html>> [cit. 2016-02-23].

¹²⁶ Tamtéž, s. 24.

¹²⁷ PADMASAMBHAVA *Rady mistra Zrozeného z lotosu*, s. 40-41.

¹²⁸ Sakjapa, Kagjüpa a Gelugpa.

¹²⁹ Bengálský buddhistický mistr, který v 11. století reformoval buddhismus v Tibetu.

¹³⁰ Kadampa („kola vázaná příkazy“) byla založena Atišovým žákem Domtönem Gjalwadžungnäem. Tato škola tibetského buddhismu dávala důraz na klášterní disciplínu a jasně koncipované meditační cvičení. Postupně byla vstřebána ostatními školami a stala se základem pro Congkhapovu reformaci, z které vznikla slavná škola Gelugpa – *Kadamsarpa* („Nový Kadam“).

že Padmasambhava svojí důležitostí v této škole dokonce nahradil Buddhu Šakjamuniho protože se považuje za emanaci buddhy Amitábhy, a tak se mu častěji v Tibetu říká Guru Rinpoče („Velevzácný učitel“).¹³¹

Původním učitelem Ňingmapy byl podle tradice Samantabhadra, který je „prvotním buddhou“ a ztělesněním těla pravdy všech buddhů (*dharmakáje*). Jako prvopočáteční buddha ztělesňuje Samantabhadra podstatu probuzené mysli všech buddhů, která vychází jako pětinasobné světlo linoucí se ze sféry reality, jež představuje mandalu, kterou lze nalézt ve všech aspektech prostoru a času. Jako první obdržel toto učení Dordže Čhorab, který ho předal *dákiní* Läkji Wangmoče a Vadžrasattvovi¹³². Ten předal instrukce Garab Dordžemu, prvnímu lidskému učiteli v tradici Ňingmapy tak, že se mu třikrát zjevil. Garab Dordže předal učení Džampal Šešenovi, který v jeho duchu vyučoval svého žáka Šrí Sinhu. Podle tradice dostal Padmasambhava učení od D. Šešena a G. Dordžeho. Šrí Sinha je předal Vimalamitrovi a Džňanasútrovi. Ve vyučování pokračoval Vimalamitra a ostatní (kromě Padmasambhavy) se transformovali ve světelná těla (*nirmakáje*) a nezůstala po nich žádná stopa. Vimalamitra odešel z Uddijány do Tibetu na pozvání krále Thisong Decäna a začal překládat sanskrtské texty do tibetštiny. Učení předal mnoha svým žákům a předpověděl, že se bude znovuzrokovat v každém století tak dlouho, dokud v Tibetu zůstane dharma. Tato linie převtělců, kam patří i Longčhen Rabdžampa (1308-1363) a *tertön* Džigme Lingpa (1729-1798), pokračuje dodnes. Právě Longčhena Rabdžampu považují za jednu z největších postav své tradice a od něho odvíjejí svůj původ mnozí lamové Ňingmapy, například Orgjän Terdag Lingpa (1646-1714), Mipham (1846-1912) nebo Džamjang Khjence Wangpo.¹³³ Tradice Ňingmapy neměla nikdy svého hlavního představitele, který by byl sjednocujícím prvkem jejích šesti škol. Vše se ale změnilo s Čínskou invazí do Tibetu v roce 1959 a poprvé v historii se ustanovil její hlavní představitel, kterým se stal Dūdžom Rinpoče, velký objevovatel *terem*.¹³⁴

Padmasambhava a Vimalamitra přeložili osmnáct hlavních děl o vnitřní tantře, která jsou uznávaná Ňingmapou. Nejvýznamnějších z vnitřních tanter je *Tajná tantra o základní podstatě*, o jejíž autenticitě učitelé jiných řádů pochybovali, protože neexistoval sanskrtský rukopis jako důkaz jeho věrohodnosti. Ve 13. století byl však v Samjā nalezen sanskrtský text tohoto díla s Padmasambhavovými rukopisnými poznámkami, čímž byla dokázána jeho

---

¹³¹ Srov. WERNER, K. *Náboženské tradice Asie*, s. 618.

¹³² Vadžrasattva Akšóbhja („Ten, jehož podstatou je dordže, Nehybný“) je jeden z buddhů pěti rodin, který zosobňuje očistění.

¹³³ Srov. POWERS, J. *Úvod do tibetského buddhismu*, s. 300-303.

¹³⁴ Nyní (26. 2. 2015) tuto funkci po smrti 6. hlavního představitele Taklunga Tsetrel Rinpočeheho (zemřel 23. 12. 2015) nezastává nikdo.

pravost. Další důležité tantry Ňingmapy jsou *Hévažra*, *Čakrasamvara*, *Guhjasmádža* a *Kálačakra*.

Tantrická učení a praktiky této školy se předávají po dvou hlavních liniích. První je linie učení, nepřetržitá tradice předávaná od mistra k žákovi, která sahá až do doby Buddhy Šakjamuniho a jeho žáků. Tato linie se dělí na tři části – sůtry, tantry a předávání mysli, které odpovídají kategoriím následné jógy, veliké jógy a nejvyšší jógy.¹³⁵ Druhá je linie skrytých pokladů (*term*). Ňingmapa je odlišná od ostatních škol také tím, že byla stranou většina politických zájmů a intrik. To ovšem zapříčinilo její častou izolaci od soudobého dění v Tibetu. Původní učitelé tento průběh předpovídali, a proto vytvořili instituci *term*, jenž budou později objeveny a vdechnou tradici nový život. Skrze *termy* se tak můžou dnešní žáci „setkat“ s minulými (nežijícími) učiteli.

Dzogčhen („Velká dokonalost“) je systém vytvořený Samantabhadrou. Podle jeho stoupenců se nejedná o školu či filosofický systém, ale je spíše pohledem na skutečnost, který je založený na hlubokém pochopení přirozenosti mysli. Ňingmapa rozděluje buddhistické učení do „devíti vozů“¹³⁶ a dzogčhen je nejvyšší z nich (*atijóga*). Základním textem této tradice je *Čtverá nejvnitřnější trest'*, která filosoficky vychází z Nágardžunovy školy madhjamaka. Dzogčhen je založen na poznatku, že jev a prázdnota se vzájemně prostupují a jsou tak navzájem neoddělitelné. Adept má zakoušet přirozenou mysl přímo v její původní čistotě a to bez potřeby jakékoli vizualizace.

*„Protože ty sám jsi božská mandala, projev se sobě přirozeně, nenabízej oběti božstvu, neboť budeš-li mu obětovat, spoutá tě. Nevzdávej se samsáry, protože vzdáš-li se jí, nedosáhneš buddhovství. Protože Buddha není někde jinde, není ničím jiným než samotným vědomím. Samsára není někde jinde, vše je shromážděno ve tvé mysli. Nepěstuj podmíněné základní ctnosti, neboť jinak tě spoutají. Zřekni se podmíněných základních ctností, jako je stavění stúp a chrámů. Bez konce je vymyšlených učení, ale zanecháš-li jich, skončí. Nevzdávaje se jógy zanechávající skutků, vzdej se skutků a staneš se tathágotou. Takto musíš poznat cestu pravých buddhů ve všem.“*¹³⁷

Padmasambhava bývá často považován za autora textu *Bardo Thödol*¹³⁸ („Vysvobození v bardu skrze naslouchání“, známá pod názvem *Tibetská kniha mrtvých*), který podle tradice

¹³⁵ Srov. tamtéž, s. 308.

¹³⁶ 1. vůz posluchačů, 2. vůz osamělých adeptů, 3. vůz bódhisattvů, 4. tantra akce, 5. tantra provádění, 6. jógická tantra, 7. veliká jóga, 8. následná jóga, 9. jóga dokonalosti.

¹³⁷ POWERS, J. *Úvod do tibetského buddhismu*, s. 313,314.

¹³⁸ Centrální myšlenkou a vůdčí ideou Tibetské knihy mrtvých je vysvobození. Ukazuje, jakou specifickou úlohu v tomto snažení hraje smrt a posmrtný mezistav (*bardo*). Toto období trvá přibližně 49 dnů. Sedm *bardových* stavů

náleží právě Ňingmapě. V tomto případě to ale není jednoznačné, protože základní myšlenka tohoto textu má své kořeny v Indii a v předbuddhistickém (bönistickém) Tibetu. Navíc v době jeho nalezení, ve 14. století (Karma Lingpou), se objevovaly také další až nápadně podobné texty.¹³⁹ A jak říká J. Kolmaš, (*Bardo Thödol*) není jedinou knihou zabývající se přípravou člověka na smrt a už vůbec ne závazným textem v tibetském prostředí, za jaký je pokládána za hranicemi v Tibetu.¹⁴⁰

---

¹³⁹ Srov. WERNER, K. *Náboženské tradice Asie*, s. 619.

¹⁴⁰ Srov. *Tibetská kniha mrtvých*, s. 12.

4. Ikonografie Padmasambhavy

Padmasambhava je jeden z nejvíce zpodobňovaných učitelů v Tibetu. Existuje tak mnoho rituálních sošek, obrazů, maleb a *thangk*¹⁴¹, které ukazují různé personifikace Padmasambhavy, nebo nějaké období jeho života. Při *čhamových* tancích se setkáme i s maskami, které zdůrazňují určité atributy spjaté s událostí, jež zobrazuje tanec. Škola Ňingmapa si tak například připomíná desátý den prvního měsíce, kdy se Padmasambhava vzdal světa a meditoval na hřbitovech.¹⁴²

Nejprve budu popisovat jeho hlavní formu, která patří do osmi hlavních personifikací. V této podobě sedí na lotosu, na kterém se podle legendy zrodil. Poté se pokusím detailně popsat jednu z mnoha maleb, kde jsou vyobrazeny všechny jeho důležité životní situace a následně představím dalších sedm hlavních personifikací (forem) a obraz s jeho dvaceti pěti žáky.

4.1 Hlavní forma

Padmasambhava zde (viz příloha, **obr. 1**) sedí v napůl uzavřeném sedu na bílém podstavci, jež je tvořen měsícem i sluncem a okolo něj jsou barevné lotosové květy symbolizující kromě legendy o jeho zrodu, i jeho čistotu. Jeho roucho a *mitra* (čepice) jsou znaky nejvyšších hodnostářů řádu Ňingmapy. *Mitra* je vyrobena z brokátu, její postranní cípy jsou zkrácené a ohnuté vzhůru a její špičku zdobí paví pero, které symbolizuje odolnost vůči jedu – světským nástrahám. Nad jeho hlavou je skromně zobrazen prvotní buddha Samantabhadra. Okolo v temné noci se vznáší mnoho rituálních a symbolických předmětů, například *čandra* („měsíc“) a *dakšínávarta-šankha* („pravotočivá ulita“). Měsíc (v našem případě srpek měsíce) spolu se sluncem představují základní polaritu vadžrajánového buddhismu, kde bílý měsíc je symbolem mužského aspektu soucítění a zlaté slunce je ženským aspektem moudrosti.¹⁴³ Ulita je v hinduismu, nejčastěji u boha Višnu, znakem moci a autority. V buddhistickém prostředí symbolizuje odvahu hlásat pravdu dharmy a pomáhat druhým. Také patří do „osmi šťastných symbolů“ buddhismu.¹⁴⁴ Jeho pronikavý obličej je zde ještě více zdůrazněn. Protáhlé ušní lalůčky jsou znakem odříkání. Kulaté náušnice, ozdobené osmibodovým kolem

¹⁴¹ *Thangka* je namalovaný nezarámovaný obraz s výjevy božstev buddhistického panteonu nejčastěji na plátně nebo na barevném hedvábném brokátu.

¹⁴² Desátý den druhého měsíce slaví jeho složení slibů a přijetí jména „Lev ze Šákjů“. Desátý den třetího měsíce je dobou určenou vzpomínkám na příběh o tom, jak získal manželku Mandarávu. Srov. POWERS, J. *Úvod do tibetského buddhismu*, s. 188.

¹⁴³ Srov. BEER, R. *Symboly tibetského buddhismu*, s. 99.

¹⁴⁴ Osmi šťastnými symboly jsou 1. bílý slunečník, 2. pár zlatých ryb, 3. číše s pokladem, 4. lotos, 5. bílá pravotočivá ulita, 6. nekonečný uzel, 7. praporec vítězství, 8. zlaté kolo – Srov. tamtéž, s. 32, 33.

a trojím klenotem, odkazují k osmidílné stezce a k třem klenotům – Buddha, sangha, dharma. V pravé ruce drží *vadžru*, s otevřenými špicemi a třemi hroty. Tato *vadžra* symbolizuje především překonání tří hlavních jedů¹⁴⁵, ovládnutí tři časů i tří říší, vládu tří klenotů i „pánů tří rodin“ a dosažení tří božských těl buddhy¹⁴⁶. Jeho prsty ve tvaru rohů jako tvoří *karanamudru* („Posunek vymítání“) symbolizující zapuzení či ničení démonů. Na klíně v levé ruce drží bílou misku z lebky, v které je váza dlouhověkosti a barevné „klenoty plnící přání“. Na vrcholu vázy je zobrazen buddha Amitábha. V této ruce také svírá *khatvángu* („sloupek nebo noha visutého lůžka“). Jedná se o magickou hůl tantrických mistrů, která symbolizuje absolutní *bódhičittu* a ukazuje, že její majitel vládne mocnou silou a nadpřirozenými schopnostmi. Na jejím konci je trojzubec s plameny, pod ním je lebka, hlava v rozkladu a čerstvě uťatá hlava. Tyto naražené hlavy většinou vyjadřují zničení tří jedů a tři těla buddhy.¹⁴⁷ Následuje *amrtakalaša* („miska s nektarem“) a polovina dvojité *vadžry* s vlající stuhou.

Jako druhé vyobrazení Padmasambhavovy hlavní formy jsem použil obraz, který pochází, stejně jako první vyobrazení, z Tibetu (19. století) a představuje mimo Padmasambhavy i další důležité postavy (viz příloha, **obr. 2**). Padmasambhava se liší ve třech viditelných věcech, pokud nepočítáme barevnou rozdílnost, která není podstatná. Místo hněvivé *vadžry*, drží *vadžru* pokojnou, která má uzavřené špice u srdce. V jeho misce, kde už není vyobrazen Amitábha, se nacházejí malé vlnky, znázorňující krev. V neposlední řadě i jeho nohy nejsou napůl uzavřené, ale jsou pravděpodobně v lotosové pozici, což už nenaznačuje primární vymítačský záměr, jak je tomu vidět u předešlého vyobrazení. Také je zde více vidět jezero *Dhanakóša* obklopené duhovou sférou.

Nalevo od Padmasambhavy sedí na růžovém lotosu Mandaráva, která drží symboly dlouhověkosti – v pravé ruce šíp se zrcadlem a stuhami a v levé ruce vázu. Na pravé straně sedí Ješe Cchogjal, která zvedá misku, vyrobenou z lebky. Ve středu obrazu nahoře dlí tmavomodrý, nahý Samantabhadra v lotosové pozici. Nahoře vlevo je červený buddha Amitábha, který drží žebrací misku. Vedle něj, sedí Maňdžuší po jeho pravici a Vadžrapáni¹⁴⁸ po jeho levici. Na druhé straně vpravo je bílý Avalokitéšvara, u kterého jsou dva (blíže nespecifikovatelní) bódhisattvové. Jeho pravá ruka provádí mudru velkorysosti, zatímco levá přidržuje stonek lotosového květu. Nad Maňdžuší a Avalokitéšvarou

---

¹⁴⁵ Nevědomost, touha, nenávisť.

¹⁴⁶ Srov. BEER, R. *Symboly tibetského buddhismu*, s. 107.

¹⁴⁷ Pro detailnější rozbor *khatvángy* – Srov. Tamtéž, s. 118-122.

¹⁴⁸ Vadžrapáni („S vadžrou v ruce“) ztělesňuje sílu a dovednost všech buddhů. Údajně devátá personifikace Padmasambhavy.

si můžeme všimnout malého, již zmíněného, měsíce a slunce. V levém dolním rohu sedí v křesle Šantarakšita, oblečený do mnišského roucha a červené čepice. Jeho ruka provádí mudru vysvětlování ke dvěma mnichům, kteří přišli s dary. První, Dordže Düндžom, přináší žebrací misku. Za ním stojí Lobma Namkhä Ňingpo, který drží zlatou nádobu. Tito dva jsou jedni z nejslavnějších (z pětadvaceti) žáků Padmasambhavy. V pravém dolním rohu sedí král Thisong Decän, který provádí mudru vyučování dharmy. Pod ním sedí jeden z jeho čtyř synů a dva ministři nabízející své dary. Na zemi pod kolem dharmy jsou různobarevné šperky a cenné předměty.¹⁴⁹

4.2 Důležité situace jeho života a jeho osm forem

Kromě jeho hlavní formy je Padmasambhava zobrazován v dalších sedmi podobách, které připomínají důležité situace jeho života a jeho osm mystických zasvěcení, z nichž při každém získal nové jméno. Obraz (viz příloha, **obr. 5**), který zde budu popisovat je výjimečný tím, že tyto personifikace zařazuje do událostí jeho života, tak jak šly chronologicky za sebou. Jména těchto personifikací budu uvádět v tibetštině, která se v tomto případě užívá častěji než sanskrt.

Příběh začíná v horní části obrazu a pokračuje po směru hodinových ručiček okolo hlavní formy Padmasambhavy. Nad ní, spíše napravo, lze spatřit jeho zrození na lotosovém květu vprostřed jezera. Vedle jsou ministři, kteří ho našli a říkají o tom králi. V pravém horním rohu, v paláci, je pak korunován na prince králem Indrabhútim.

Bližší ke středu lze spatřit Padmasambhavovu první personifikaci – Lama Ňima Őzer („Guru slunečních paprsků“). Má oranžovou pleť a sedí v kostnici, zády k stúpě. Tento titul obdržel Padmasambhava poté, co strávil pět let v kostnicích a vypěstoval si tak schopnost (*siddhi*) zachycovat rukama sluneční paprsky.

Napravo se nachází jeho druhá personifikace – Dordže Dagpo („Divý muž“). Má modrou pleť, hněvivý vzhled s démonským obličejem a okem na čele. Stojí v úkroku doprava s napřaženou pravou rukou, v které drží *vadžru*.

Pod tímto vyobrazením vidíme Prabhástina, jak učí Padmasambhavu. Vedle se nachází další personifikace – Šákja-seng-ge („Lev z rodu Šákjů“). Sedí v lotosovém sedu a drží žebrací misku.

---

¹⁴⁹ Srov. *Himalayan Art Resources* [online] <<http://www.himalayanart.org/items/188>> [cit. 2016-03-1].

Dále je zde čtvrtá personifikace – Lodän Čhogse („zprostředkovatel moudrosti“). Má na hlavě zlatou korunu. Sedí v uzavřeném sedu, v pravé ruce drží bubínek a v levé ruce misku. Tento titul obdržel jako potvrzení toho, že obdržel všechna tantrická učení vadžrajány.

Poté se Padmasambhava přesunul do království Zahor, kde v jeskyni Maratika meditoval a získal jméno Guru Pema Tsal¹⁵⁰. Rozhodl se vyučovat a prosit o almužnu. V pravém dolním rohu vidíme krále Zahoru, jenž chce nechat upálit Padmasambhava kvůli princezně Mandarávě. Padmasambhava ale nechal oheň přeměnit ve vodu a znovu usedl do lotosového květu.

Hned vedle se nachází zobrazení, kde Padmasambhava diskutuje se čtyřmi nebudhistickými učiteli. Ti na něj zaútočili a Padmasambhava se proměnil v hněvivou personifikaci – Sengge Dadog („Guru s hlasem lva“), obklopen oranžovými plameny a nepřátelé jím byli přemoženi. V této podobě má modrou plet' a zahání ostatní *vadžrou*.

Nad Sengge Dadogem vidíme Padmasambhava, jak poráží tři démony v jeskyni v Nepálu. O trochu níže sedí v pozici splynutí (*juganaddha*) se svou partnerkou Mandarávou. Toto pohlavní spojení má symbolizovat zrušení protikladů v absolutnu (prázdnota, jednota veškerenstva). Vyskytuje se zde pod jménem Urgjän Dordže Čang, což je jiné jméno pro personifikaci Dordže Dagpa.

V pravém dolním rohu můžeme vidět, jak si Padmasambhava podmaňuje čtyři duchy, kteří se stavěli na odpor při budování Sámja, zobrazeného napravo od nich. Přímo nad nimi je Padmasambhava zobrazen se svými pětadvaceti žáky a ještě výše můžeme vidět poslední personifikaci – hněvivý Dordže Dolö („Utěšitel bytostí“). V pravé ruce drží *vadžru* a v levé *vadžrakílu* („rituální (*vadžra*) dýka“). V této podobě si podroboval démony i duchy Tibetu a okolních himalájských oblastí.

Ve střední části (nalevo od hlavní formy Padmasambhavy) vidíme, jak později Padmasambhava cestoval po Tibetu. Nejčastěji meditoval a přespával ve skalních jeskyních v zasněžených horách.

V levém horním rohu se nachází místo, kde zachraňuje jednoho královského démona a na bílém mráčku se uchyluje do „Paláce lotosového světla“, ve kterém je neustále vyučováno buddhistické učení.¹⁵¹

Další příklad (viz příloha, **obr. 6**) osmi hlavních forem Padmasambhavy je přehledný v tom, že je oproštěn od životních situací. Ve středu sedí Padmasambhava, který má nad sebou vyobrazení sám sebe jako Pama Džungna. Vedle Pama Džungny nalevo je Ňima Özer

---

¹⁵⁰ Ponecháno v angličtině.

¹⁵¹ Srov. *Himalayan Art Resources* [online] < <http://www.himalayanart.org/items/90161> > [2016-03-03].

a napravo Šákja-seng-ge. Ve střední levé části je Lodän Čhogse a v pravé části Padma Gjalpo. V levém dolním rohu je Dordže Dolö, vedle něj Dordže Dagpo a poslední je zobrazen Sengge Dadog.

4.3 Padmasambhava a jeho žáci

Padmasambhava měl mnoho žáků, kteří se pak stali dominantní součástí jeho ikonografie. Nejčastěji jich je pětadvacet a jsou umístěni okolo hlavní formy Padmasambhavy (viz příloha, **obr. 7**). Vedle nich se dole nachází dva hněviví ochránci dharmy. Český přepis jmen žáků, stručné představení a jejich jednotlivá zobrazení lze nalézt u W. F. Schumanna.¹⁵²

Na dalším příkladu (viz příloha, **obr. 8**) lze vidět těchto pětadvacet žáků spolu se svými učiteli. Ve středu tohoto vyobrazení je Padmasambhava s Mandarávou. Nad ním je Garab Dordže a Samantabhadra. Okolo Padmasambhavy se nachází osm jeho indických učitelů, kteří jsou vyobrazeni jako božstva. Zbývající postavy jsou jeho žáci.

---

¹⁵² Srov. SCHUMANN, W. F. *Svět buddhistických obrazů*, s. 286-300.

5. Závěr

V této práci jsem si dal za cíl shrnout důležité informace o Padmasambhavovi. Tento cíl, ač se zdál jako jednoduchý a splnitelný, se postupně stal velmi obtížným.

Legendy, které nám říkají, jak Padmasambhava žil a co učil se tak diametrálně liší, že máme tendenci tyto texty posuzovat jako nevěrohodné. V západně ražené historii se většinou odkazuje na prameny a poté na shodu v informacích, které popisují. V tibetském prostředí toto schéma historie nejenže chybí, ale není ani pokládáno za důležité. Rozdílné legendy tak můžou znamenat různé stránky Padmasambhavy a dávají mu jeho jedinečnost a tajemnost. Ze začátku jsem měl přirozeně tuto tendenci také a snažil jsem se o určitou strukturalizaci jeho osoby. Postupně jsem musel ale tento postoj pokorně přehodnotit a opustit svůj západní náhled na historii a určité jevy. Myslím si, že i přes tuto nelehkou situaci se mi podařilo dosáhnout vytýčeného cíle.

Toto téma by ale určitě stálo za delší a podrobnější zkoumání. V části, kde se zabývám životem Padmasambhavy, vycházím ze třech základních životopisů. Existuje jich ale mnohem více, a proto by si zasloužily hlubší analýzu. V kapitolách, kde se věnuji jeho učení, by byl vhodný podrobnější rozbor jednotlivých *term*. Tyto *termy* jsou však natolik složité a rozsáhlé, že k jejich pochopení je často zapotřebí nejen znalost tibetštiny, ale také uvedení do jejich problematiky od určitého učitele (většinou školy *Ňingmapy*). Ostatně moji neznalost tibetštiny a spolu s tím spjatý rozbor tibetských pramenů, vnímám jako velký nedostatek při psaní této práce.

Padmasambhava je nejen v Tibetu, Nepálu a Bhútánu, ale i v Indii velmi slavný a známý. Existuje nesčetně malých sošek v jeho různých podobách a na jeho počest se dodnes staví obrovské sochy. Ta největší, která byla nedávno v Bhútánu postavena, měří přes padesát metrů. Jeho vliv je patrný jak v „akademické“ (klášterní) sféře, kde je uznáván i mimo školu *Ňingmapu*, tak i v lidové religiozitě, kde je nedílnou součástí skoro každé domácnosti, ať už skrze sošky nebo skrze recitování manter a sedmidílné modlitby.

V české literatuře o tibetském buddhismu lze nalézt mnoho věrohodných zdrojů, ale postavou Padmasambhavy se podrobněji nezabývají. Nejčastěji se tak objevuje jako součást encyklopedických a monografických knih, které mu věnují maximálně pár stránek. Doufám, že tato práce vyplní mezeru v českém prostředí a zvýší tak zájem o tohoto indického mistra, který je mnohdy pokládán za druhého Buddha.

Seznam použitých zdrojů

- BEER, R.: *Symbols tibetského buddhismu*. Praha: BB art, 2005, ISBN 80-7341-674-3.
- GRUSCHKE, A.: *Tibetské mýty a legendy*. Praha: Volvox globator, 2001, ISBN 80-7207-380-X.
- KOLMAŠ, J.: *Tibet: Dějiny a duchovní kultura*. Praha: Argo, 2004, ISBN 80-7203-627-0.
- KOLMAŠ, J.: *Malá encyklopedie tibetského náboženství a mytologie*. Praha: Libri, 2009, ISBN 978-80-7277-394-7.
- LAIRD, T.: *Příběh Tibetu*. Praha: BETA, 2009, ISBN 978-80-7306-385-6.
- MILTNER, V.: *Malá encyklopedie buddhismu*. Praha: Libri, 2002, ISBN 80-7277-111-6
- PADMASAMBHAVA: *Rady mistra zrozeného z lotosu*. Praha: DharmaGaia, 2005, ISBN 80-86685-40-3.
- POWERS, J.: *Úvod do tibetského buddhismu*. Praha: Beta, 2009, ISBN 978-80-7306-388-7.
- SCHUMANN, H. W.: *Svět buddhistických obrazů: ikonografická příručka buddhismu mahájány a tantrajány*. Praha: Academia, 2008, ISBN 978-80-200-1674-4.
- TARTHANG T.: *Starověký Tibet*. Praha: Vyšehrad, 2006, ISBN 80-7021-844-4.
- Tibetská kniha mrtvých*. Přeložil J. Kolmaš. Praha: Vyšehrad, 1995, ISBN 80-7021-136-9.
- WERNER, K.: *Náboženství tradice Asie. Od Indie po Japonsko*. Brno: Masarykova Univerzita, 2002, ISBN 80-210-2978-1.
- WILLIAMS, P. – Tribe, A.: *Buddhistické myšlení: úplné uvedení do indické tradice*. Praha: ExOriente, 2011, ISBN 978-80-904246-8-5.
- YESHE, Tsogyal.: *The Lotus-Born*. Boston: Shambhala Publications, 1993, ISBN 978-9627341550.
- ZANGPO, Ngawang: *Guru Rinpoche: His Life and Times*. New York: Snow Lion Publications, 2002, ISBN 1-55939-174-X.

Internet

Dharma Dictionary [online]

<http://rywiki.tsadra.org/index.php/25_Disciples_of_Padmasambhava> [cit. 2016-03-10].

Himalayan Art Resources [online]

<<http://www.himalayanart.org/items/188>> [cit. 2016-03-1].

Himalayan Art Resources [online]

<<http://www.himalayanart.org/items/90161>> [2016-03-03].

Khenchen Thrangu Rinpoche [online]

<<http://www.rinpoche.com/gurumantra.html>> [cit. 2016-02-15].

Rigpa Wiki [online]

<http://www.rigpawiki.org/index.php?title=Seven_Line_Prayer> [cit. 2016-02-15].

Význam Sedmiřádkové modlitby [online]

<http://artax.karlin.mff.cuni.cz/~mpop6484/Sedmiradkova_modlitba.htm> [cit. 2016-02-15].

Temple of Mind [online]

<<http://templemind.blogspot.cz/2012/03/shocking-prophecies-made-by.html>> [cit. 2016-02-23].

Obrazová příloha

Obr. 1, [online] <<http://www.himalayanart.org/items/896>> [cit. 2016-03-03].

Obr. 2, [online] <<http://www.himalayanart.org/items/188>> [cit. 2016-03-03].

Obr. 3, [online] <<http://www.himalayanart.org/items/3314010>> [cit. 2016-03-03].

Obr. 4, [online] <<http://www.himalayanart.org/items/3314009>> [cit. 2016-03-03].

Obr. 5, [online] <<http://www.himalayanart.org/items/90161>> [cit. 2016-03-03].

Obr. 6, [online] <<http://www.himalayanart.org/search/set.cfm?setID=209>> [cit. 2016-03-03].

Obr. 7, [online] <<http://www.himalayanart.org/items/814>> [cit. 2016-03-03].

Obr. 8, [online] <http://zpi.patrulrinpoche.net/gallery2/gallery/v/Pictures/guru_rinpoche_yab_yum_with_25_disciples__rigdzin_dupa_.jpg.html> [cit. 2016-03-03].

Obrazová příloha

obr. 1 – Hlavní forma Padmasambhavy

obr. 2 – Hlavní forma Padmasambhavy s ostatními

obr. 3 – Soška Padmasambhavy

obr. 4 – Soška Padmasambhavy se svými partnerkami

obr. 5 – Osm hlavných forem Padmasambhavy v životných situáciách

obr. 6 – Osm hlavních forem Padmasambhavy

obr. 7 – Padmasambhava s žáky

obr. 8 – Padmasambhava se svými žáky a učiteli

Abstrakt

PELTAN, V. *Padmasambhava: život, učení a ikonografie*. České Budějovice 2016. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce Vít Erban.

Klíčová slova: Padmasambhava, Guru Rinpoče, tibetský buddhismus, vadžrajána

Práce se zabývá indickým mistrem Padmasambhavou, který je také znám jako Guru Rinpoče. V 8. století n. l. přišel na pozvání krále Thisonga Decäna do Tibetu, kde měl úlohu krotitele démonů. Tím pomohl s nastolením buddhismu v této zemi. První část práce je věnována jeho životu, který je opředen mnoha legendami, podávající někdy zcela rozdílné informace. V druhé části představím jeho učení, které má základ v indické vadžrajáně. Díky jeho vlivu a slávě je hlavně v Tibetu od doby svého působení velmi vyobrazován. V poslední části se tak zabývám různorodou ikonografií, zejména jeho osmi formami.

Abstract

PELTAN, V. *Padmasambhava: Life, Teaching and Iconography*.

Key words: Padmasambhava, Guru Rinpoche, tibetan buddhism, vajrayana

This thesis deals with the Indian master Padmasambhava also known as Guru Rinpoche. In the 8th century he came to Tibet at the invitation of King Thisong Decän. He had the role of demons tamer. Thus he helped to establish Buddhism in this country. The first part is devoted to his life surrounded with many legends which contain very different information. The second part presents his teaching based on the Indian Vajrayana. Since his activities were very influential and he reached great fame, he has been portrayed a lot mainly in Tibet. Therefore, the last part is devoted to his iconography, especially the eight iconographic forms of Padmasambhava.